

WIBORGS NYHETER

Redaktionsbyrån var fordomsdags: Salakkalahtigatan 9 • Telefon 336 • Redaktionstid kl. 8-12, 7-12

Kontor och expedition: Salakkalahtigatan 9 • Telefon 324 kl. 9-14

Nr 1 • Huvudredaktör: Lars-Einar Floman

Redaktör & Ombrytning: Rabbe Sandelin

LÖRDAGEN den 7 januari 2017

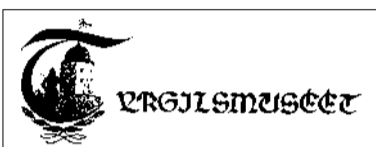
Årets Viborgare 2016:

Carl-Gustav Gallen – en sann wiborgare

När Carl-Gustav Gallen (1901-1986) fyllde 80 år skrev Benedict Zilliacus i ingressen till Hufvudstadsbladets födelsedagsintervju "En finländsk pionjär på först radions, sen ljudfilmens och slutligen televisionens område, en herre som figurerat som eskort åt kontrollkommissionens ryska militärer, skolgosse i Petersburg 1908 och ivrig förkämpe för Tyrgilsmuseet."

För dagens Viborgsättlingar, Viborgsvänner och entusiaster är C-G Gallen framför allt den person som kämpat för Tyrgilsmuseets samlingar så att man ännu i dag vet att föremålen och arkivet kan ses i Södra Karelen Museum i Villmanstrand och hos Svenska Litteratursällskapet. Utan hans ivriga aktivitet hade detta säkert inte varit möjligt.

Då Gallen ännu var skolpojke flyttade familjen till S:t Petersburg. Där gick han i skola under ett år och lärde sig flytande ryska. Efter det återvände han till Viborg till sina morföräldrar och tog studenten vid Svenska Lyceum i Wiborg 1919 – det självständiga Finlands första "riktiga" studentkull. C-G skrev laudatur i bl.a. frivillig ryska.

Den unge studenten studerade elektroteknik och efter avlagd ingenjörsexamen anställdes han vid Ingenjörbyrå af Forselles. Han var en aktiv medlem av Finlands radioförening.

Då ljudfilmen kom i slutet av 20-talet fick Gallen 1930 representationen för Nordisk Tonefilm. Sin huvudsakliga karriär gjorde han inom Aga-Baltic där han blev delägare 1938. Aga-Baltic ingick i Aga i början av 50-talet och när TV-tillverkningen började blev Gallen avdelningschef ända till sin pensionering 1966. I TV-ålderns begynnelse var han ägare av en apparat redan 1956, ett par år innan Rundradion inledde sin verksamhet.

Gallens språkkunskaper kom till nytta under kriget i en mänskligt sett svår uppgift, då ryska krigsfångar skulle förhöras. Sitt svenska modersmål använde han inom ett brett spektrum t.ex. för att hålla efter språkkritigheten i HBL:s spalter. Samarbetet med Hufvudstadsbladet var gott och högklassigt.

Äldre 7 januari deltagare minns Carl-Gustav Gallen som en livlig och sympatisk person. I hans sällskap trivdes alla!

Espilä återuppstår ur askan

Detta år ska man förhoppningsvis åter kunna besöka den kända restaurangen Espilä i Viborg. Byggnaden uppfördes redan år 1890 efter Johan Blomkvists ritningar, men under årens lopp bleknade alla dekorationer och även själva byggnaden. År 1934 brann restaurangen och det var den energiska Uno Ullberg som gjorde upp ett nytt restaureringsprojekt för den. Han bevarade byggnadens gamla former och lade till strikta och lakoniska drag i funktionalistisk stil. Den nya byggnaden rymde upp till 160 besökare i huvudlokalen och upp till 110 på sommarterrasser. Det är just detta utseende som återspeglas i gamla viborgares minne. När den finska ar-

mén kom till staden 1941 stod bara restaurangens fundament kvar.

Ägaren till restaurang Slavianskaja trapeza och Café Siesta fick redan 1998 idén att återställa Espilä, men byggarbetena påbörjades först tio år senare, då man fått bygglov av myndigheterna. Men bygget avstannade nästan direkt – arbetarna hittade murar till den gamla Äyräpääbastionens bottenvåning som var mer än 300 år gamla. Då blev ägarna tvungna att ansöka om tillstånd hos departementet för bevarande av kulturminnesmärken och ändra hela projektet.

Det nya fundamentet lämnar den gamla bastionens murar orörda och bygget är nu färdigt. Ritningarna till

restaurangen gjordes av arkitekten Larisa Logasjeva från planeringsbyrån Lenoblprojekt-B. Den nya byggnaden har drag av både Blomkvists och Ullbergs arkitektur och därtill vissa moderna inslag, i enlighet med traditionen att infoga nya stildrag. På restaurangens bottenvåning kommer besökarna att kunna beskåda de gamla fästningsmurarna som vilade under jorden i nästan 200 år.

Det nya Espilä invigdes den 3 december och vi hoppas restaurangen kommer att erbjuda en lika utmärkt meny som sin atmosfär.

Alexej Melnov och Natalia Aseeva

Den kändaste restaurangen

Espilä var utan tvivel den mest kända restaurangen i det finska Viborg. Dess läge i hörnet av Torkels- och Karjalagatorna var absolut centralt, och under sommaren hördes musiken från restaurangens estrad runt hela staden. Stämningen på restaurangen var varm och hemtrevlig tack vare den fryntliga personalen och i synnerhet ägarparet Anna och Pekka Toropainen. Och maten, den var ett kapitel för sig.

Espiläs specialitet var ölsupé-bordet som omfattade över hundra olika maträtter. Det berättades att en del matgäster blev mätta av att gå runt bordet utan att ens smaka på någonting. Olika piroger och andra karelska

läckerheter var väl representerade. På à la carte-listan fanns alltid olika sorter av vilt och fisk samt utsökta viner. Matgästerna leddes till sina bord av en frackklädd hovmästare och litet senare kunde själva restauratören komma för att hälsa på.

På teaterns premiärkvällar dukades det skilt för skådespelarna som alla fick äta en dryg middag på restaurangens bekostnad. Även andra kvällar fick skådespelarna en känd rabatt på sina middagsnotor. Redaktörerna fick också rabatterade middagar; paret Toropainen visste att teaterfolket och tidningsmännen lockar kunder till restaurangen.

Anna Toropainen (f. Penttinen) var född i Impilahti år 1885 och Pekka Toropainen i Rääkkylä år 1890. De köpte Espilä år 1920 men ledde tidvis också tre andra restauranger: Teaterrestaurangen och Runda Tornet i Viborg samt Societetshuset i Sordavala. Espilä var dock deras flaggskepp. Då Espilä förstördes i slutet av vinterkriget grundade de en ny restaurang med samma namn i Helsingfors.

Anna dog år 1955 och Pekka två år senare. Restaurang Espilä i Helsingfors upphörde med sin verksamhet på 1970-talet.

Emer Silius

Ur innehållet

Årets stora WN-nyhet är givetvis restaurang Espiläs pånyttfödelse som behandlas i två notiser på förstasidan: *Espilä återuppstår ur askan* och *Den kändaste restaurangen*. Uppe på sidan presenteras Tyrgilsmuseets Årets Viborgare 2016: Carl-Gustav Gallen. Tidningens ledare och kontaktuppgifter till redaktionen hittas på följande sida som också innehåller en notis om fjolårets 7 januariisöare med bilder.

En utställning över två välkända Viborgsarkitekter, *Firman Gyldeén & Ullberg på Viborgs slott* presenteras i ord och bild på sidan 3 av Natalia Aseeva. Viborg uppvisar en hel del intressant flyghistoria som vi kan följa i Carl-Fredrik Geusts artikel om *Pionjärflyg i Viborg* på sidorna 4-5.

Lysande lokalreportern Emer Silius har den här gången vandrat *Längs Repolagatan till Rödabrunnstorget* och bjuder på sedvanligt kunskapsrika beskrivningar av det gamla Viborgs gatumiljöer, hus och deras invånare på sidorna 6-9. I ett resebrev från dagens *Viborg och Kuokkala* på sidan 12 berättar Carl Fredrik Sandelin om en sommarrresa till trakten.

Med stöd av förhållningsprotokoll i Ryska Krigsmarinens arkiv redogör historikern Alexej Melnov i Viborg för stämningarna i *Viborgs sista svenska garnison* på sidorna 10-11. Viborg var i tiden en av det svenska rikets mest mångspråkiga miljöer vilket Marika Tandefelt skriver om i artikeln *Vid det svenska språkets östgräns* på sidan 13.

Ett viktigt byggnadsmaterial i S:t Petersburg på 1700-talet var granit som oftast hämtades från Finland och även från Viborg. Det här berättar Rainer Knapas i artikeln *Granit från Viborg och Pyterlax* på sidan 14. I det medeltida Viborg fanns två kloster och på sidan 15 berättar Viktor Torres Airava om *Vår Fru av Alla Änglars dominikankonvent i Viborg*.

På sidan 16 kan vi läsa om hur *Talkoarbetet på Sorvali fortskrider* i ett reportage av Emer Silius. Andra aktuella notiser finner vi på sista sidan: *Karelska näsets krigsmuseum har flyttat*, *Stort intresse för WN i dagens Viborg* och *En Viborgskronika på kommande*. I *Boknytt* på sidan 17 presenteras tre nya böcker med Viborgsanknytning och på sidorna 18-19 presenterar våra aktiva *Wiborgsföreningar* sin verksamhet och redogör för sina aktiviteter under det gångna året. Mycket nöje med WN 2017!

Kära läsare

"Wiborg du Tyrkils stad, minnenas skimmer sagostad - -". Så klingar sången under den årliga 7 januari-soarén med traditioner i Viborg från 1836. Efter krigsåren återupptogs Wiborgsbalen i Helsingfors och Wiborgstidningen Wiborgs Nyheter utgavs igen, som ett festnummer, den 7 januari 1953. Det är nu 64 år sedan dess. Föregångaren till dagens blad utkom i Viborg åren 1899-1939, under 40 års tid.

Wiborgs Nyheter är i dag i hög grad ett slags Wiborgshistorisk tidskrift än ett nyhetsblad. I Viborg kom WN till en början ut med sex nummer i veckan, men 1931 bantades utgivningen ner till tre. Då nya WN utkommer med endast ett nummer årligen kan man inte i första hand bjuda läsarna på rykande färskheter. Det främsta syftet med dagens WN är att förmedla ett historiskt och kulturhistoriskt perspektiv på Viborg genom att bl.a. berätta om stadens närings- och samhälls- och kulturliv, stadsbild och språkförhållanden i det förgångna. Därtill strävar

tidningen efter att bevaka utgivningen av Wiborgslitteratur av olika slag och på olika språk. Dessutom förmedlar nya WN aktuella glimtar av dagens Viborg, både genom egna reportage och bidrag av ryska skribenter. På Viborgsfronten händer fortfarande en hel del också i Helsingfors där ett antal föreningar och organisationer aktivt upprätthåller viborgska traditioner och förmedlar dem vidare till yngre generationer. WN publicerar årliga rapporter om de svenska eller tvåspråkiga Wiborgsföreningarnas verksamhet.

Äldre nummer av Wiborgs Nyheter kan läsas på Föreningen 7 januari, styrelseordförande Maria Salenius. Adressförändringar & prenumerationer: Ann Holm-Dellringer ann.dellringer@gmail.com 050-593 3453 Kånalavägen 13 B, 00570 Helsingfors Prenumerationspris 12 € Tryckeri: Lönnberg, Helsingfors 2016

Alfthan som festredaktör mm. Tidigare mångåriga WN-redaktören Ann Holm-Dellringer sköter prenumerationer och adressändringar, hennes kontaktpuppgifter finns nedan. Utgivare är Föreningen 7 januari och föreningens styrelseordförande är Maria Salenius.

Ett varmt tack till alla skribenter som bidragit till detta nummer med texter och bilder, berättelser och minnen, uppslag och idéer!

Redaktionen

Redaktion: lefloman@gmail.com
Utgivare: Föreningen 7 januari, styrelseordförande Maria Salenius
Adressförändringar & prenumerationer:
Ann Holm-Dellringer
ann.dellringer@gmail.com
050-593 3453
Kånalavägen 13 B, 00570 Helsingfors
Prenumerationspris 12 €
Tryckeri: Lönnberg, Helsingfors 2016

Vi firar 7 januari-soarén

lördagen den 21 januari 2017 kl 18 på Riddarhuset

Supékort 100 euro för vuxna, 70 euro för ungdomar under 18 år

Anmälningar och bordsreserveringar senast 13.1.2017 via formuläret på www.wiborg.fi/osa eller tfn 0500 911 449 (Monica Saxén). Meddela även allergier och specialdieter. Supékortet betalas senast 13.1.2017 till Nordea FI74 1572 3000 3725 99

Soarén 2016

Under sedvanligt glada och otvungna former samlades festpubliken till 7 januari-soarén lördagen den 30 januari i fjol. Stämningens höjdes ytterligare då ett glas torrt mousserande vin från Loire serverades vid inträdet i Riddarhusets vackra festsal. Under banketten fick festdeltagarna njuta av ett högklassigt musikprogram med sopranen Teresa Wikström ackompanjerad av Henrik Wikström. Soarén bjöd också på ett intressant festtal om Biblioteket i Viborg - Viipurin kirjasto och dess restaurering, av arkitekt Tapani Mustonen biträdd av arkitekt Maija Kairamo.

Till den goda stämningen vid bordens bidrog den stilfulla middagsmenyn med bl.a. carpaccio på hjort, sikfilé och tarteletter med citronmaräng och vitchoklad. Måltidsdryckerna var rött och vitt vin, från Spanien och Italien, men också annat kunde rekvideras och snapsvisorna skallade

från bord till bord så snart de minsta glasen blivit fyllda. Till traditionen hör också allsången Wiborg, du Tyrkils stad... som igen en gång sjöngs med värme och emfas. Dansen inleddes som alltid med högridlig polonäs, under festmarskalken Harri Tills ledning. Därefter proklamerades på vedertaget vis une valse honoraire för hedersparet och sedan valse générale som ledde till stor och gemytlig trängsel på dansgolvet. Ju längre kvällen led, desto ljudigare blev orkesterns tongångar och desto häftigare dansen, tills det var dags för följande muntration, nämligen Paul Jones, en alltid lika rolig och energikrävande ringlek för alla åldrar.

Och givetvis hörde lotteri, Wiborgskringlor och inte minst senaste numret av Wiborgs Nyheter till programmet.

Festprisse

Fr. vänster: Viktor Magnus Salenius, Karen Zilliacus, festtalaren arkitekt Tapani Mustonen, ordföranden Maria Salenius, Heikki Alaves, Vivan Silius, Emil Niemistö, Ira Niemistö, Charlotta Niemistö, Sebastian Zilliacus, arkitekt Maija Kairamo, Emer Silius, Stina Iffström, Kimmo Niemistö och Linn Niemistö.

RTL-TRAFO

22-åriga OOO-TRAFOflickor fortsätter att linda transformatorer som förut.

Vill du veta mera? Ring Vova Ilivitzky i Helsingfors telefon +358 40 900 2172

Jos siull' on snaijuu, juo Sergejeffin tsaiuu

Toppen Sergejeffs Java te i koppen!

OY SERGEJEFF AB

Löjtnantsv. 10
00410 Hfrs
tel. 532 041 fax 532 045
www.sergejeff.fi

Firman Gylden & Ullberg på Viborgs slott

Natalia Aseeva

Hösten 2016 öppnades en utställning på Viborgs slott, som handlar om två framstående viborgska arkitekter – Clas Axel Gylden och Uno Werner Ullberg. Utställningen skapades i samband med firman Gylden & Ullbergs 110-årsjubileum och för att det gått 100 år sedan Gyldens död. På slottet kan utställningsbesökarna få lära sig något om arkitekternas biografi och deras projekt, både gemensamma och individuella.

Gyldens och Ullbergs tidiga liv löpte parallellt; de föddes samma år i Viborg, gick i det svenska lyceet och studerade på samma kurs på Polytekniska institutet i Helsingfors. Båda arkitekterna hanterade pensel och penna med lätthet sedan tidig ålder, men förutom detta realiserade de sin kreativa potential i olika fritidssysselsättningar. Gylden hade ett utmärkt gehör och sjöng i kören "Wiborgs Sångarbröder". Ullberg deltog i skridskotävlingar och tog till och med de första platserna. Innan firman grundades skapade de ett gemensamt tävlingsförslag till Helsingfors stationshus år 1904. Konkurrenten var mycket hård och Gyldens och Ullbergs projekt vann inte, men fick ändå lovord av juryn.

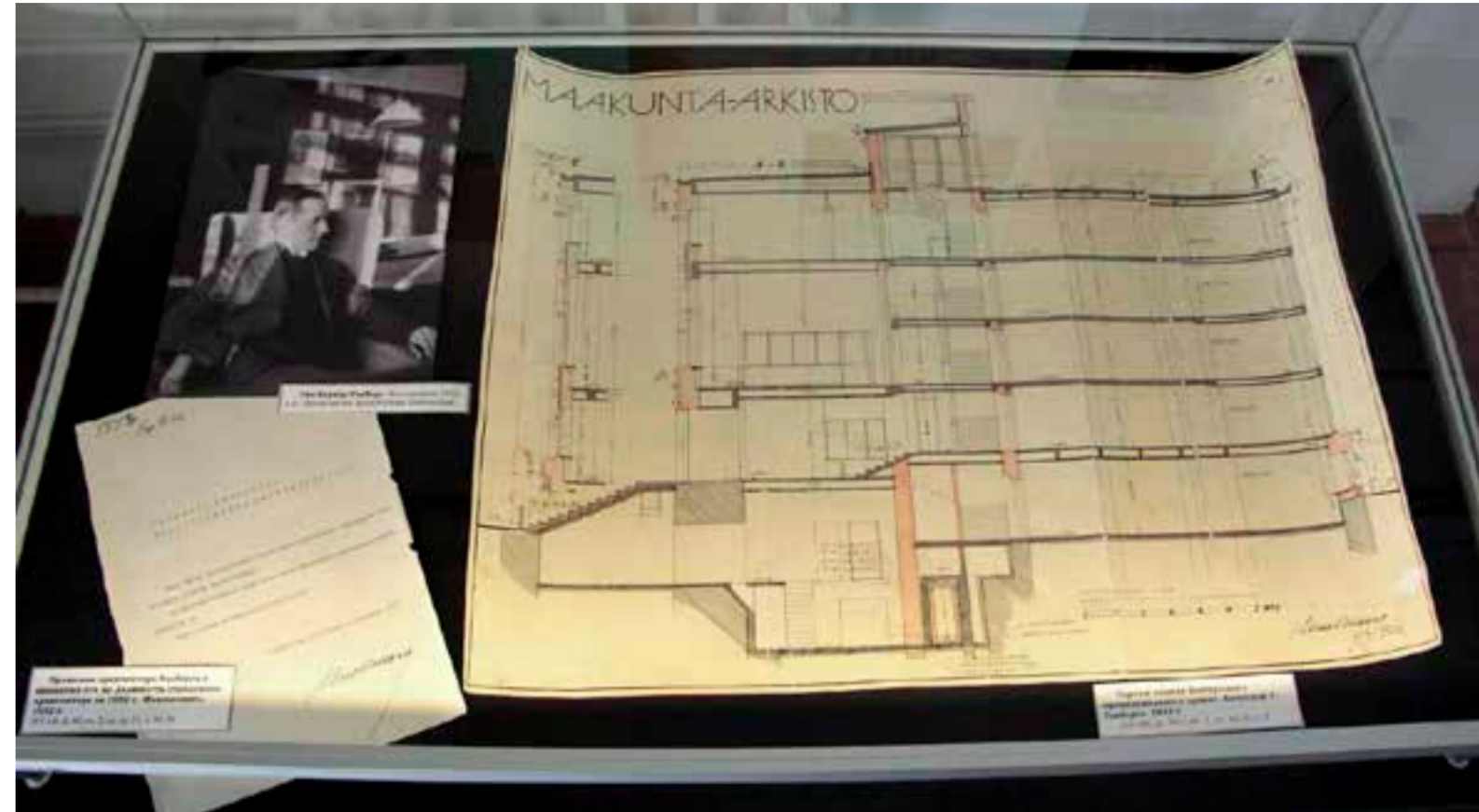
År 1906 återvände arkitekterna till Viborg och grundade firman Gylden & Ullberg, som gjorde ritningarna till bl.a. furst Obolenskis villa vid Vuoksenniska samt till biografen Kulmahalli, som tyvärr inte finns längre. Det fanns också en fotoateljé i biografen där viborgare och andra besökare kunde ta bilder framför byggnadens iögonfallande fasad. Gylden & Ullberg vann också första priset i en allmän tävlan om förslag till en folkhögskolbyggnad i Vasa. På slottets utställning kan besökarna se en autentisk blåkopia av biografslängon som har funnits på Viborgs arkiv i årat.

Det råder ingen tvivel om att det mest imponerande verket av firman Gylden & Ullberg är Hackmanska huset i Viborg, som syns på utställningens affisch. Kopior av originalritningarna från Nationalarkivet visar hur det gamla taket i jugendstil såg ut. Förutom de genomtänkta fasaderna, utförda i minsta detalj, ägnade arkitekterna stor uppmärksamhet åt interiören.

Arkitekternas strävan efter harmoni mellan utsidan och insidan förverkligades genom ett samarbete med kakelfabriken Rakkolanjoki. De färgrika glaserade kakelplattorna och ornamenten med blomstermotiv ser mycket imponerande ut än idag. Numera ingår de i privata samlingar, men Viborgs slott har tillfälligt lånat dem till sin utställning.

År 1909 upplöstes firman Gylden & Ullberg av okänd anledning och arkitekterna började arbeta på egen hand. Året därpå ritade Gylden huset för familjen Lagercrantz på Vasagatan samt huset för familjen Theleff på Norra Vallgatan. Utställningens kopior av fasadritningarna visar hur arkitekternas grepp utvecklades i deras individuella projekt.

Gyldens mest betydande projekt var bostadshuset Eden i hörnet av Katrine- och Wasagatorna, som uppfördes 1912, kort innan hans död. Intrycken från arkitektens resa till Italien återspeglades i de fina sydrenässansmotiverna. Om vi jämför ritningarna till Eden med Ullbergs ritningar till den byggna som uppfördes 1914 i hörnet av Torkelsgatan och Alexandersgatan, kan vi lägga märke till gemensamma drag i fasa-

En originalritning till Arkivet i genomskärmning med Ullbergs signatur.

Foton: Aliona Golovatz

Rakkolanjoki fabriks kakelplattor, utförda i samarbete med firman Gylden & Ullberg.

dernas detaljer. Även om firman inte existerade längre, fortsatte Gylden och Ullberg att tänka i samma spår.

Clas Axel Gylden gick bort år 1916, bara 37 år gammal. Det var en bitter förlust för Finlands arkitektkår och framför allt för Viborg.

Uno Ullbergs följande projekt var många och varierande. På utställningen kan man framför allt se arkitektens övergång från nationalromantik till nordisk klassicism och därefter till funktionalism. Där finns också originalritningar till bottenvåningen av Handelsbanken och Karelska handel AB på Torkelsgatan med arkitektens signatur. En kopia av ritningen till Karelska tryckeriet på Alexandersgatan påminner oss om Landskapsarkivet på Siikaniemi fäst i en annan stil.

Det kanske mest intressanta föremålet på utställningen är en originalritning till Arkivet i genomskärmning med Ullbergs signatur. Det är första gången denna ritning visas upp offentligt. Andra kopior av Ullbergs ritningar och fotografier på byggnader visar hur hans stilistiska grepp utvecklades med tiden. På utställning-

en finns det också kopior av Ullbergs privata dokument: födelsebevis, en ansökan om ett utländskt pass och ansökan om tjänsten som Viborgs huvudarkitekt.

Utöver sina projekt för Viborg och andra finska städer, var Ullberg även aktiv i stadsförvaltningen och var medlem i olika föreningar och kommittéer. Det är därför ingen slump att Uno Ullberg på Bruno Tuukkanens karikatyr springer genom staden med en massa ritningar och en pipa i munnen.

På slottet kan man också se en plansch av Runda tornet, som Ullberg restaurerade. Detta hade gett nytt liv åt en av Viborgs kändaste symboler.

I centrum av salen kan utställningens besökare studera Gyldens och Ullbergs porträtt. De båda herrarna sitter i fina flätade fåtöljer. In till porträtten kan man slå sig ner i en liknande fåtölj och bläddra i kopior av gamla viborgska tidningar med annonser av firman Gylden & Ullberg. Bland dessa finns naturligtvis ett hundra år gammalt nummer av Wiborgs Nyheter.

Wiborgs Nyheter är med på ett hörn

Ullberg.

Utställningen blev möjlig tack vare samarbetet mellan Viborgs slottsmuseum och Wiborgs arkiv, Nationalarkivet i Finland och Landskapsarkivet i S:t Michel, Finlands Nationalbibliotek och Finlands arkitekturmuseum. Rainer Knapas har gjort ett mycket värdefullt bidrag i form av porträtt av de två arkitekterna samt en kopia

av Clas Axel Gyldens dödsruna. Viborgs slottsmuseum hoppas verkligen att det kommer att vara möjligt att ge ut ett album över utställningen inom den närmaste tiden, så att alla som vill ska kunna uppleva den fina viborgska arkitekturen från sekelskiftet, medan man sitter i en flätad fåtölj.

Längs Repolagatan till Rödabrunnstorg

Emer Silius

Här står vi, utanför Viborgs järnvägsstation. Vi har just anlänt med tåg och tänker fortsätta till stadens centrum. Då vi lyckligtvis inte har tunga resväskor kan vi göra det till fots.

Vi har två gator att välja mellan. Den högra leder till stadens absoluta centrum, till Torkelsesplanaden och till hotell Vyborg. Den skall man också välja om man är på väg till Salutorget och hotell Viktoria. Gatan hette på finsk tid Karjalagatan, under fortsättningskriget Mannerheimgatan, men heter numera *Leningradskij Prospekt*.

Den vänstra gatan leder till Rödabrunnstorget och Aaltos världsberömda bibliotek. Den går mot de stadsdelar som i början av 1900-talet började utvecklas till stadens nya affärscentrum och dit tyngdpunkten av Viborgs affärsliv höll på att flytta under självständighetstiden. Gatan hette då Repolagatan, numera anger gatuskyltarna *Voksaljana Ulitsa*, Stationsgatan.

Rekola stadsdel blev bebyggd huvudsakligen under den senare hälften av 1800-talet. B.O. Nymalms stadsplan från 1861 införde rutplan även i Repola och då formades också Repolagatan. Den följde ungefär samma linje som tidigare Strandgatan hade haft. Ännu på 1860-talet sträckte sig Salakkalahti ända till Rödabrunnstorget. Repolagatan utvecklades till en anmärkningsvärd affärsgata som tack vare närheten till järnvägsstationen hade flera hotell och resandehem och andra sådana företag som väntade kunder också från landsorten. Stationens närhet var dock en nackdel under kriget: Många hus vid Repolagatan fick granat- eller bombskador och endast några hus från den finska tiden finns kvar i dag.

Mellan Repola- och Karjalagatorna reser sig ett stort byggnadskomplex som uppfördes redan år 1908. Huset har kallats Pietinens palats efter sin byggherre, snickerifabrikanten Matti Pietinen. Byggnaden planerades av arkitekterna Oscar Bomanson och Bertel Jung och fasaden ritades av arkitekt Armas Lindgren. I hörnet av Karjalagatan hade huset ett fyrkantigt torn som numera är borta. Takformen var också före kriget högre än i dag. På husets fasad kan vi ännu se trevliga människo- och djurreliefer i granit. De är gjorda av konstnären Antti Halonen, Pekka Halonens yngre bror. Den massiva byggnaden måste ha gjort ett imponerande intryck på resande som anlände med tåg till Viborg. År 1908 stod det dåvarande av trä byggda stationshuset visserligen inte på samma ställe som det nuvarande, utan en aning österut, nära Äyräpäägatans början, men redan 1913 uppfördes det nya stationshuset ritat av Gesellius, Lindgren och Saarinen precis mitt emot Pietinens palats.

Matti Pietinen mötte sitt öde för nästan hundra år sedan. Han och ett tjugotal andra vita fångar blev dödade av de röda på Länsfängelset i slutet av april 1918, endast några dagar innan de vita intog Viborg. Huset såldes 1919 till två kusiner som båda hette Feodor Hosainoff och som bedrev import- och exporthandel samt sågverksamhet genom sitt bolag Ho-

Pietinens palats sett från Stationstorg

sainoff Oy. Kusinerna ägde inte huset direkt utan genom Fastighetsaktiebolaget Oikos. Hosainoff Oy gick i konkurs 1930 och bolaget Oikos med sitt hus hamnade i Kansallis-Osake-Pankkis händer genom bankens fastighetsbolag Talola Oy.

Tack vare sitt läge var Pietinens palats ett mångsidigt affärshus. Redan 1908 öppnade biograf Biofoni där. Kansallis-Osake-Pankkis Repola-kontor flyttade in i huset på 1930-talet och placerade sina stora reklambookstäver på hörntornet. Föreståndare för kontoret var bankdirektör Veikko Vaaranen. Om man inte ville deponera sina pengar på bankkontot kunde man i samma hus i stället besöka bilaffären Itä-Suomen Autokeskus Oy och inhandla en Chevrolet. Den lyckade affären kunde man skåla för med anskaffningar från Alkos butik nr 3 i huset. Andra affärer på framsidan av huset var i slutet av 1930-talet H. Badaudins tyggaffär, A. Tryggs frisersalong Elite, modeaffären Katri Paavilainen som ägdes av Bertha Taure, och Th. Saarios sport- och fiskeredskapsaffär. På Karjalagatans sida kunde man besöka Kusinen Oys tyg- och ekiperingsaffär, resandehemmet Otava som innehades av fröken Sofia Osola, Jalmary Sairanens frukt-, delikatess- och kolonialvaruaffär, Suomen Valokuvaaja-in Oys fotoaffär och guldmedsaffären Viipurin Kultra ja Kello Oy som i sina reklamer lockade förälskade par med förmånliga förlovningsringar och presenter. Jurisstuderanden Leevi Korvenheimo hade en advokatbyrå i huset och vicehäradshövding Aarne Pajunen innehade juridiska byrån Johannes Brofeldt. Tandläkaren Taimi Junnola-Suwanne erbjöd lindring för tandbesvär.

I det stora byggnadskomplexet fanns också ett stort antal bostadslägenheter. Där bodde bl.a. överste-löjtnant C. Björklund, bagarmästaren E. Granfelt, Oy Suomen Trikootehdas Abs:s representant Yrjö Holopai-

nen, K. V. Kankkunen, forstmästaren P. Karttunen, jurisstuderande Leevi Korvenheimo, ögonläkaren Signe Löfgrén, Oy A. Marschan Abs:s direktör V. Marschan, forstmästaren L. Masalin, körsnär J. Matikainen och fru Ida Matikainen, vicehäradshövding Aarne Pajunen, Kusinen Oys:s direktör Oski Reijonen, köpmansänkan Gneshe Scheinin, vicehäradshövdingarna Eljas Snellman och Kauko Suwanne, Försäkrings Ab Fennias och Olycksfallsförsäkring Ab Patrias inspektör J. Tenhu, forststyrelsens distriktschef förstrådet A. J. Valkarektör samt Oskari Reijonen, köpmansänkan Gneshe Scheinin, vicehäradshövdingarna Eljas Snellman och Kauko Suwanne, Försäkrings Ab Fennias och Olycksfallsförsäkring Ab Patrias inspektör J. Tenhu, forststyrelsens distriktschef förstrådet A. J. Valkarektör och cyklar. Firmans specialitet var belgiska och franska tävlingscyklar. Fart skulle viborgarna ha! Vidare fanns Savo-Karjalan Lyhyttavara Oys kontor med försäljningsavdelning, Systema Abs:s maskinskrivningsskola samt andelslaget Viipurin Osuusliike r.l.s köttaffär nr 11 och mjölkaffär nr 3 på Erkkogatan sida.

Viipurin Suomalainen Säästöpankki återvände till sitt hus under fortsättningskriget. Av de tidigare husets andra våning. Där kunde man besöka stadens jordbruksbyrå och byggnadskontor. Vidare fanns i huset advokatbyrå Kontinen & Saraste som innehades av vicehäradshövding Erkki Raevuori, engelska vicekonsulatet under ledning av konsul Albert R. Wilson, bussbolaget M. Ruponen Oys kontor, Statens understödscentrum för flyktingar och Suomen Leipuriens Tukkuliike Oys (senare Leipuriens Tukku Oy) kontor. På Oy Puuteollisuus Ltd:s kontor och skogsavdelning sköttes även konsultärenden för Perla. Bolaget hade en rullfabrik i Havis. Konsul Sylvester Mankki drev också tillsammans med sin bror Thure trävaruföretaget Meljekset S. & Th. Mankki. Sitt kontor

butik som betjänar sina kunder dygnet runt.

Första huset på Repolagatans vänstra sida är ett mäktigt femvåningshus med pilastrar på hörn-

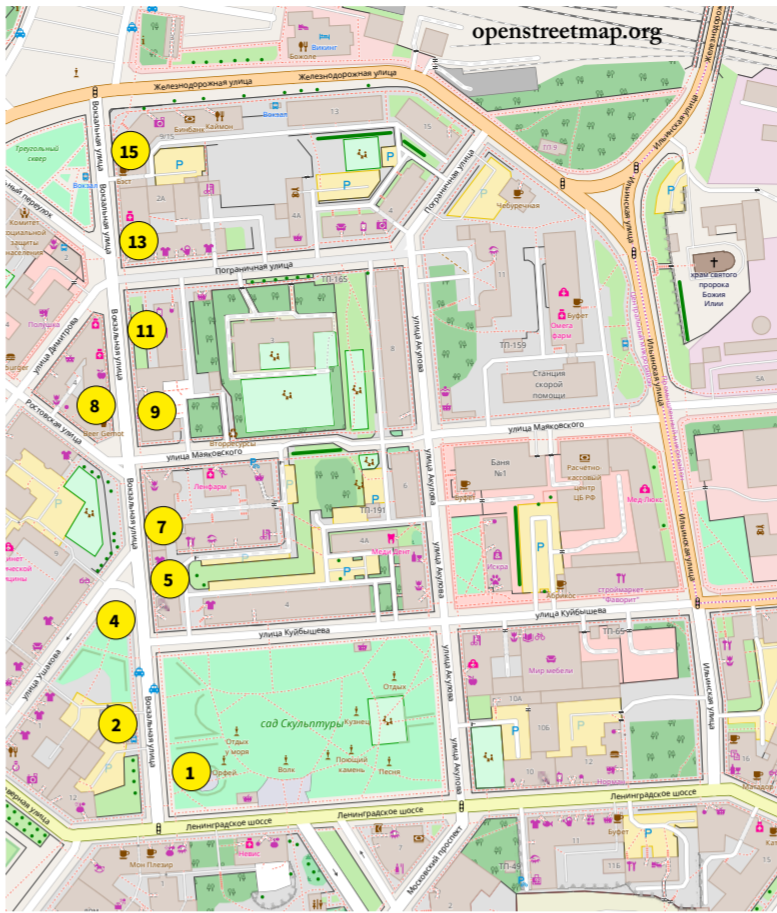
Ryska tullhuset Repolagatan 15

Finska sparbankens hus Repolagatan 13

gaveln och en stor taktriangel. Huset är byggt av ryssarna efter kriget. Det ryska tullväsendet behärskar nu hela huset men vi minns ännu att valurahandeln "Berjoshka" verkade där på 1980-talet. På finska tiden stod här två envåningshus av trä som var byggda på 1870- och 1880-talen. I början av 1900-talet förenades husen med varandra med en liten tillbyggnad av sten och de bildade en enhet. Där verkade resandehemmet Rautatiehotelli med 23 rum för resande och en restaurang för 115 personer. Man gick in till hotellet från Järnvägsgatans sida, men det fanns en portgång mot Repolagatan som hade adressen **Repolagatan 15**. Genom portgången kom man till ett ackumulatorladdningsverk som tillhörde E. Uuskallios elaffär.

Följande hus på gatans vänstra sida stoltserar inte med pilastrar utan är ett stilrent finskt affärs- och bostadshus. Det är ett stort hus med hela sex våningar som arkitekt Jalmary Lankinen planerade för den finska sparbanken Viipurin Suomalainen Säästöpankki. Huset blev färdigt 1929 och hade adresserna **Repolagatan 13** och **Erkkogatan 2**. Själva banksalen var belägen på gårdsidan, dit gick man genom huset från Repolagatan. Andra affärer på Repolagatans sida var P. A. Arvialas underkläder- och kortvaruaffär, frukt-, delikatess- och kolonialvaruaffären Herkkula som ägdes av Helmi Kuvaa, Husqvarna Symaskin, Otto J. Järveläinens guldsmedsaffär,

Turisthotell Suomis hus Repolagatan 9

H. Sairanens frisersalong för damer och herrar, kemikalieaffären Uusi Kemikaalikauppa Oy samt E. Uuskallios elaffär.

Fasaden mot Erkkogatan är ännu längre. Den var på finska tiden ett verkligt paradiset för sådana som älskade hög fart. Bilaffären Rengas ja Tarvike sålde Dodge- och Renaultbilar samt Goodyear och Michelin bil- och däck. Ville man i stället under sin bil ha däck av märket Firestone kunde man inhandla dem hos Viipurin Auto-Rengas Oy i samma hus. Aapo O. Autios och V. Sunis Moottori-Orheilua Oy sålde motorcyklar och Kauko Rantala Viipurin Laatuypörä radioapparater och cyklar. Firmans specialitet var belgiska och franska tävlingscyklar. Fart skulle viborgarna ha! Vidare fanns Savo-Karjalan Lyhyttavara Oys kontor med försäljningsavdelning, Systema Abs:s maskinskrivningsskola samt andelslaget Viipurin Osuusliike r.l.s köttaffär nr 11 och mjölkaffär nr 3 på Erkkogatan sida.

Viipurin Suomalainen Säästöpankki återvände till sitt hus under fortsättningskriget. Av de tidigare husets andra våning. Där kunde man besöka stadens jordbruksbyrå och byggnadskontor. Vidare fanns i huset advokatbyrå Kontinen & Saraste som innehades av vicehäradshövding Erkki Raevuori, engelska vicekonsulatet under ledning av konsul Albert R. Wilson, bussbolaget M. Ruponen Oys kontor, Statens understödscentrum för flyktingar och Suomen Leipuriens Tukkuliike Oys (senare Leipuriens Tukku Oy) kontor. På Oy Puuteollisuus Ltd:s kontor och skogsavdelning sköttes även konsultärenden för Perla. Bolaget hade en rullfabrik i Havis. Konsul Sylvester Mankki drev också tillsammans med sin bror Thure trävaruföretaget Meljekset S. & Th. Mankki. Sitt kontor

byrå i huset och vicehäradshövding Aarne Pajunen innehade juridiska byrån Johannes Brofeldt. Tandläkaren Taimi Junnola-Suwanne erbjöd lindring för tandbesvär.

Hotell Rauhas hörn Repolagatan 8

fären Elintarvike Oy, Johannes Iivonen's likkistaffär, Fab. Juvenons bok- och pappershandel, Konttoriyö Oy som sålde och reparerade kontorsmaskiner, Maa- ja Metsätoimisto Oys kontor, hotell Marski med restaurang, Elna Ratias kortvaruaffär, H. Jaatinens och A. Lajunens herr- och damfrisör Tähti och det gamla viborgska företaget Wahl Cos kontor. Även många gamla och nya privatpersoner bodde i huset som hade skadats i vinterkriget av den s.k. spökanonens granater men tycks ha klarat sig relativt bra i de senare hårda bombningarna.

Huset är ett affärshus även i dag. På Repolagatans sida ser vi "Viborg info", en informationsbyrå för turister, en liten matvaruaffär, ett länekontor som beviljar lån upp till en miljon rubel för små affärer samt vid gatuhörnet ett apotek. Den tidigare så fartfyllda Erkkogatan har blivit lugnare: där finns bl.a. en väskaffär, två klädaffärer och en barberarsalong.

Vi går över Erkkogatan, *Pogranitsnaja Ulitsa*. Gatan hette tidigare Taavetinkatu (Davidsgatan) men fick på 1930-talet sitt nya namn till minnet av poeten Johan Henrik Erkkko. Jag kastar en blick till vänster men ser inte längre något spår av trähuset som tidigare stod på tomten Erkkogatan 3 och där en P. Larinen i början av 1900-talet drev resandehem Saima. Enligt min uppfattning var han samma Paavo Larinen som var gift med min blivande gudmor. Jag hann aldrig träffa honom, han dog långt innan jag föddes.

Trähuset som på 1930-talet stod i hörnet av Repola- och Erkkogatan, **Repolagatan 11**, finns inte längre kvar. I stället står ett ryskt affärs- och bostadshus på tomten. Huset står inte helt i hörnet utan lämnar ett ca 15 meter brett grönområde mellan byggnaden och trottoaren. Där ser man blomsterrabatter, gräs och olika buskar. I husets bottenvåning finns ett par affärer av vilka den ena säljer mobiltelefoner och den andra hushållsartiklar.

I det försvunna trähuset som hade uppförts redan på 1800-talet bjöd fru E. Salmimens resandehem Patria ut sina rena och billiga rum för resande. Förutom resandehemmet verkade ett överraskande stort antal affärer i huset: P. J. Happonens guldsmeds- och urmakaraffär, A. Lehtonens centralförsäljning av handskar och strumpor samt bängsel- och kvattfabrik, Yrjö Partanenens frukt-, delikatess- och kolonialvaruaffär, Eino Pusas tyg-

byrå i huset och vicehäradshövding Aarne Pajunen innehade juridiska byrån Johannes Brofeldt. Tandläkaren Taimi Junnola-Suwanne erbjöd lindring för tandbesvär.

Följande hus på Repolagatans vänstra sida, **Repolagatan 9**, står däremot kvar. Det är planerat av arkitekt Paavo Uotila och uppfördes åren 1913-14. Bombningarna under andra världskriget förstörde husets tak och en del av mellanväggarna. Byggnaden renoverades och enligt årtalet på gaveln stod arbetet färdigt 1953. Man kan observera att takkonstruktionen och ytterväggens form i översåvåningen inte är helt identiska med originalet.

Ursprungligen hade byggnaden en lång rad dörrar mot Repolagatan, varav två hade ovanför sig en liten balkong som regntak. Endast dessa två dörrar med tak finns kvar i dag. Genom den ena av dem, den som ligger närmast järnvägsstationen, gick man in till Turisthotell Suomis som hade 40 rum med sammanlagt 60 bäddplatser samt en restaurang. Bakom de försvunna dörrarna verkade ett antal små affärer som Viipurin Herku-Aitta Oy som sålde frukt, delikatesser och kolonialvaror i parti och minut under ledning av affärsföreståndaren E. Kallonen, Karjalan Kansalliskauppa Oy som ägdes av fru Olga Itkonen och som sålde tobak, pipor och andra rök- tillbehör, Olga Jämsens klänningsaffär Elégant, P. Nurmis skrädderiaffär, Paavo Pulkkinens Nahkatavara Oy som förutom skor sålde hästselar, B. Saarinen Repolas Färg- och Tapetaffär samt Salu Toivonens möss- och kortvaruaffär. I gaveln mot Lallukka-gatan hade andelslaget Valio sin butik nr 6.

Av de privatpersoner som bodde i huset kan här nämnas tobakshandlaren fru Olga Itkonen, Bruno Procopé Abs:s kontorschef och prokurist Heinz. Johanson, affärsföreståndaren E. Kallonen, möbelhandlaren Evert Kilpiä, köpmannen Edv. Kunttu, läkaren i inre medicin O. Matikainen som även hade mottagning i B-trappan, Nahkatavara Oys direktör Paavo Pulkkinen, vicehäradshövding Väinö Ruoho, färghandlaren B. Saarinen,

byrå i huset och vicehäradshövding Aarne Pajunen innehade juridiska byrån Johannes Brofeldt. Tandläkaren Taimi Junnola-Suwanne erbjöd lindring för tandbesvär.

byrå i huset och vicehäradshövding Aarne Pajunen innehade juridiska byrån Johannes Brofeldt. Tandläkaren Taimi Junnola-Suwanne erbjöd lindring för tandbesvär.

byrå i huset och vicehäradshövding Aarne Pajunen innehade juridiska byrån Johannes Brofeldt. Tandläkaren Taimi Junnola-Suwanne erbjöd lindring för tandbesvär.

Mitt emot detta kvarter, på Repolagatans högra sida, ser vi ett litet kvarter som till formen är en rättvinklig triangel och omfattar endast en tomt. Triangelns korta sida utgörs av Magnusgatan och Tidtgatan och långsidan av Repolagatan. Kvarteret fick sin ovanliga form då Nymalms stadsplan drog den nya Repolagatan snett över en rätt så stor tomt, nr 205, som var belägen intill Salakkalahtis dätida strand och ägdes av handlanden Andrei Schuschin. Halften av tomten blev gatumark. Resten blev tomt nr 22 i den nya stadsplanen och ägdes senare av kamrer Victor Ahrenberg och efter honom av handlanden V. Vorobjeff. Tomtens långsida hade adressen **Repolagatan 8**.

Hörnet mot järnvägsstationen ser med sina massiva balkongräcken något grovt och klumpigt ut. Här har en grundlig förändring ägt rum redan under finsk tid på 1930-talet. Arkitekt Allan Schulman hade ritat ett hus i tre våningar för handlanden Vorobjeff som uppfördes på tomten åren 1903-04. Hörnet mot järnvägsstationen hade ett slottslikt utseende med två spetsiga torn på taket och en stor terrass ovanför första våningen. Allt detta och dessutom en stor skylt syns ända till Stationsstorg och lockade resande till hotellet Rauha som erbjöd rum för ett pris av två mark och uppåt. Hotellet hade 35 rum, 50 bäddplatser och en restaurang på Magnusgatans sida. På 1920-talet förändrades husen enligt arkitekt Väinö Keinänen ritning i huset kan här nämnas tobakshandlaren fru Olga Itkonen, Bruno Procopé Abs:s kontorschef och prokurist Heinz. Johanson, affärsföreståndaren E. Kallonen, möbelhandlaren Evert Kilpiä, köpmannen Edv. Kunttu, läkaren i inre medicin O. Matikainen som även hade mottagning i B-trappan, Nahkatavara Oys direktör Paavo Pulkkinen, vicehäradshövding Väinö Ruoho, färghandlaren B. Saarinen,

Lallukkas stilig affärshus Repolagatan 7

ten enhetligare, var planerat av arkitekt Keinänen. Helt förstäeligt, men en glimt av ”La Belle Époque” hade försvunnit ur Viborgs gatubild.

Hotell Rauha verkade i huset ända fram till 1939. En mindre konkurrent, resandehemmet Imatra som innehades av fru Emmi Perttunen, hade sina rum på Magnusgatans sida. Från Repolagatan kunde man besöka Anderslaget Torkkellis kolonialvaruaffär, Eino Kuusistos bageri- och konditoriaffär eller L. Lamminsalos högklassiga kött- och charkuteriaffär. På textilsidan betjänade Karjalan Lyhyttavara Oy, Waldemar Karkmans rese- och kortvaruaffär samt Pekka och Iida Salos klänningsaffär sina kunder. Fru Olga Jaresto bedrev syateljé i sin bostad på Tottgatans sida där hon bodde med sin make, handlanden F. E. Jaresto. Vidare verkade i kvarteret S. Larpolas frisørsalong Hygiena, Isak Räsänens bolag Lämmityslaitte Oy och Kastor Oy som tillverkade och sålde bastu- och rumsugnar, spisar och övriga värmeanordningar, samt partiaffären Viipurin Kauppa Oy vars direktör Vilho Karjalainen bodde på Magnusgatans och prokurist K. E. Purhonen på Tottgatans sida. Bolaget hade också ett kafferosteri i huset.

Kvarterets byggnader var i beboeligt skick också under fortsättningskriget. I stället för hotell Rauha verkade där KFUK:s hotell Hospiz. Av de gamla företagen kom Karkmans rese- och kortvaruaffär samt Viipurin Kauppa Oy tillbaka, men dessutom öppnades en lång rad nya affärer: Aura Halonens kemikalieaffär Ali, Miili Hyppönens ekiperings- och kortvaruaffär, Saima Iivonens modeaffär Hattu-Muoti, sportaffären Itä-Suomen Urheiluvälineitä Oy

som hade en egen skidfabrik, Öm-sesidiga Försäkringsbolaget Kalevas kontor, Hilma Montos kapp- och kortvaruaffär, Montonen Oys kolonialvaruaffär, Hanna Parikkas kortvaruaffär som hade specialiserat sig på arbetskläder, Kerttu Suoknuutis frisørsalong och kaffelevererare Mokka, matsalen Suomela som ägdes av fru Huttunen, Aug. Valkamas tyg- och klänningsaffär och dess konkurrent L. Telimos Viipurilainen Leninkiliitäriaffär eller L. Pakkanens likkist-affär samt elaffären Viipurin Sähkö-Kone Oy. En otrolig mängd affärer i ett litet kvarter!

Av de privatpersoner som under kriget var bosatta i kvarteret kan nämnas direktörerna Reino Hynninen, Vilho Karjalainen, Waldemar Karkman, Yrjö A. Markkanen, Matti Pakkanen och Antti Turunen, biltrafikanter Onni Tuovinen och disponent Teodor Virkki.

Ett antal företag prövar sin lycka i huset också i dag. I hörnet har man igen ett apotek – i den här stadsdelen tycks det finnas ett apotek i nästan varje hörn. Vidare finns det ett skilt apotek för djur, ett par matvaruaffärer, en telefonaffär, en skohandel, en affär som säljer Viborgs fönsterfabriks produkter, en ateljéaffär, boutique Pride, och ett ställe där man kan köpa öl och ”bisnes lunch”.

Vi fortsätter över Tottgatan, *Rostovskaja Ulitsa*, på Repolagatans högra sida. Tottgatan leder snett bakåt, följande gata, Rödabrunnsgatan, *Ulitsa Ushakova*, snett framåt från Repolagatan. Mellan gatorna finns en till formen oregelbunden tomt som bortsett från en gårdsbyggnad samt

några träd och buskar är tom och används som bilparkering. Före kriget stod här ett lågt trähus från 1870-talet mot Repolagatan. Husets adress var **Repolagatan 6** och där verkade restaurang Kultainen Karhu, Gyllene Björnen, som bjöd på musik varje vardag kl. 20–22.30, samt Eevert Kilpiäs möbelfabrik som även sålde mattor och inredningstextilier. I husändan mot Tottgatan finns en kransbindningsaffär med namnet Suomen Kukkatehdas ja Seppelestomo Oy som syslade med konstgjorda blommor. Bolaget förekommer ännu i handelsregistret och har Pemar som hemort. Skilt från detta enväningshus

stod ett litet stenhus med tre våningar på Rödabrunnsgatans sida. Huset var byggt alldeles i slutet av 1800-talet och där drev Anna Ollberg hotell Finlandia. Målerifirman O. Pietikäinen hade antagligen sitt arbetsrum i den ännu existerande gårdsbyggnaden. Jordbrukaren Rafael Orava bodde i huset.

Nu måste vi skynda oss tillbaka till Lallukkagatans *Ulitsa Majakovskovo* hörn för att inte gå miste om Repolagatans verkliga skönhet på gatans vänstra sida: Lallukkas hus, med adressen **Repolagatan 7**. Valpojken och skräddarlärlingen från Räisälä,

Repolagatan 2

Lördagen den 7 januari 2017

Johan (Juho) Lallukka blev en framstående köpman i Kexholm och flyttade år 1890 till Viborg. Han var då 38 år gammal och var gift med den sex år yngre Maria, f. Jäskeläinen. Tillsammans med Jaakko Häkli och Vilhelm Paischeff grundade Lallukka partiaffären Häkli, Lallukka ja Kumpp. som efter kompanjonernas död helt hamnade i Juho Lallukkas händer. Verksamheten var framgångsrik och år 1906 kunde företaget flytta in i detta nya affärs- och bostadshus i hörnet av Repola- och dåtida Fiskalsgatan. Företaget hade sina utrymmen i husets bottenvåning och handlanden, senare kommerserådet Lallukka sin flotta bostad i andra våningen.

Huset är byggt av röd granit, det är ritat av arkitekt Allan Schulman och har en stark nationalromantisk prägel. Huset pryddes av Emil Halonens människostatyer vid huvudingången och på staketet på båda sidorna om porten till gården. Juho Lallukka dog år 1913 och hustrun Maria tio år senare, men aktiebolaget Häkli, Lallukka ja Kumpp. hade sitt kontor i huset ända till vinterkriget. Bolagets VD var då A. Virtavuori. Andra företag i huset var på 1930-talet café-restaurang Kilta, trävaru- och exportfirman Ab Sören Wager samt två advokatbyråer, Äijälä & Koistinen på Repolagatan och Lauri Ratinen på Lallukkagatan som Fiskalsgatan fick heta efter 1928. Direktör Sören Wager och hovrättsfiskalen Lauri Ratinen bodde själva i huset. Vidare bodde bankprokurist Herbert Boedecker och tandläkaren Sirkka Boedecker-Hakkilä, klassiska lyceets lektor Toini Eklund, borstarbetare Viljo Eriksson, handelsresanden P. Jusilainen, representant Paavo Kopra, prokurist för Nahkatavara Oy Adolf Pulkkinen, veterinär V. J. Pullinen, fru Hilja Räsänen och hovrättsfiskal L. J. Tiainen i huset. Tandläkaren Jenny Salasmaa, som senare hade den tveklaktiga glädjen att få bora mina tänder i Viitasaari, hade sin bostad och mottagning i lägenheten nr: 12 på Repolagatans sida. Hennes make, Yrjö Salasmaa f.d. Siljander, var förstmästare och forststyrelsens distriktskamrer. Deras son Eero blev senare min skolkamrat, diplomingenjör och en begåvad matematiker.

Det stadigt byggda huset fick stora skador redan i vinterkriget men överlevde och renoverades. Renoveringen tog visserligen en lång tid och även en eldsväda fördröjde arbetet. Nu är huset igen en verklig prydnad för sin omgivning. Halonens skulpturer har dock försvunnit. En av dem har dykt upp i Monrepos och står där framför biblioteksbyggnaden. På Lallukkagatans sida verkar en tandklinik, från gatuhörnet går man in i en blomsteraffär och från Repolagatan in i magasinet ”Gurman” som säljer kärl och annat husgeråd.

Lördagen den 7 januari 2017

Viborgs Musikinstituts säte Kannasgatan 1

Vi promenerar vidare och möter på tomten **Repolagatan 5** ett typiskt ryskt tegelhus i fem våningar. Det sträcker sig ända till Suoniogatan och inhyser i gatunäven en modeaffär för damer, herrar och barn, ett försäkringskontor, en butik som säljer vitrysk korv och ett lantmäteriföretag.

Våra hjärtan närmast är dock husets andra våning där Konstcentret Salmela har inrett en del av Juho Lallukkas forna bostad till ett konstnärshem och en ateljé för finska konstnärer, tonsättare, författare och andra aktiva i kulturbranschen. Konstnärsresidenset har sedan år 2010 årligen emottagit 5–6 gäster som har fått utföra sitt skapande arbete i Viborgs speciella atmosfär.

rätt så intressant.

På finska tiden var kvarteret bebyggt mest av trähus som totalförstördes i kriget. Närmast Suoniogatan, med adressen **Repolagatan 3**, stod ett långt trähus från 1890-talet. Huset hade i mitten endast en våning men det hade två våningar i bägge gavlar-na. I huset verkade Onni Erikäinens beklädnadsaffär, rör- och värmeledningsaffären Keskuslämpö Oy som leddes av Erik E. Ekman, samt Suomen Polkupyörä Oy nr:4 som utöver cyklar även sålde skidor och andra redskap för vintersport. Filare Juhani Hämälinen bodde i huset, hans hustru A-S Hämälinen pressade och reparerade kostymer. Vidare bodde makaroni- och karamellfabriken Pohjola-Koitto Oys direktör F. F. Vasijeff och försäljningschef J. Vasijeff i huset.

På följande tomt, **Repolagatan 1**, stod tre enväningshus, alla från 1800-talet. Först ett affärs- och bostadshus mot Repolagatan med en lustig smal tilläggbyggnad av sten, sedan hörnhuset vid Kannasgatans hörn och ännu ett smalt hus med gaveln mot Kannasgatan. I hörnhuset hade andelslaget Torkkeli sin järnhandel och lantbruksavdelning samt kolonialvaruaffär. Från Repolagatan kunde man besöka partiaffären Karjalainen Kauppa Oy som leddes av direktör E. O. Forsman, O. Kohonens och Karjalan Polkupyörälike Oy som sålde och reparerade cyklar, samt A. Paakkulinens radioaffär. På Kannasgatans sida verkade J. Autios begravningsbyrå som även var representant för Krematorieföreningen i Finland. En banbrytare på sitt område; eldbevälgelse var på 1930-talet långt ifrån så allmänt som nu. Då fanns det endast ett krematorium i hela landet, på Sandudd i Helsingfors.

Vi har nu på vänstra sidan kommit till Repolagatans slut. På högra sidan står vi ännu kvar vid Rödabrunnsgatans hörn. Där börjar Repolagatans sista kvarter som dock är svårt att känna igen om man jämför dagens vyer med tiden före kriget. Till formen är kvarteret en triangel vars vassaste hörn pekar bakåt mot stationen. Hela hörntomten, **Repolagatan 4**, är numera en obebyggd park med träd och sandgångar. Ett stort plakat gör reklam för ”finska lägenheter för ett lyckligt liv”. På finska tiden såg hörntomten annorlunda ut. Vid Repolagatan stod två enväningshus i trä med små affärslägenheter, på Röd-

dabrunnsgatans sida kantades tomen av ett plank. I husen verkade bl.a. beklädnads- och kortvaruaffären Oy Kaune som leddes av direktör Osk. Salonen, J. Lahdelmas affär som sålde resväskor och kortvaror i parti och minut, Taavi Lumios möbelaflär T. Lumio Oys huvudaffär, J. Matikainens körsnårs- och mössaflär, skoaffären Repolan Kenkäkauppa som ägdes av P. J. Ahokas samt Ferd. Räsänens skrothandel som bedrev handel i metaller, lump, tunnor, flaskor m.m.

Följande tomt, **Repolagatan 2**, har även den blivit oigenkännlig. Viborgs ledande järnaffär Oy Starckjohann & Co Ab hade på 1930-talet här sin stora filial vars adress i annonserna hette ”Rödabrunnstorgets och Repolagatans hörn”. Den var belägen i ett långt enväningshus i trä som gick runt halva tomten. Där verkade järn- och färgavdelningarna, hushållsavdelningen, rör- och värmeledningsavdelningen, partiförsäljningen och kontoret. Starckjohann & Co hade sammanlagt tre affärer i Viborg. Huvudaffären låg vid Slottsgatan i Fästningen och en annan filial vid Torckelsgatans och Karjalagatans hörn.

Utöver Starckjohann fanns här Maskinella skomakerverkstaden Siro Oy, Viipurin Lyhyttavarakesus som drevs av handlanden V. Rekiranta, modeaffären Viipurin Muotilike som ägdes av Vuolio & Seilama, samt på Kannasgatans sida två läder- och skoaffärer varav den ene innehades av S. Halonen och den andra av Hugo Lai-ne. Den senare var också sadelmakare. Handlanden V. Rekiranta och direktör F. A. Ruohola bodde i huset.

Starckjohanns trähus har helt utplånats. I stället har man gräsmatta, bilparkering och fri utsikt mot grannhusets bakgård. Vid tomtgränsen mot Repolagatan 4 står dock ett smalt stenhus i två våningar som inhyser en matbutik. Det är möjligt, i själva verket sannolikt, att det är samma stenhus som stod här redan före kriget i ändan av trähuslängan. I så fall är det nog grundligt ombyggt, taket är anorlunda, fönstren är olika och det finns ingen dörr mot gatan, men husets plats och yttre mått motsvarar det gamla. Kanske har man här som många andra ställen utnyttjat grunden och de kvarvarande yttre väggar-na i återuppbyggnaden. Om byggnaden i sin helhet skulle vara ny kunde man fråga sig varför man inte på en gång hade byggt ett litet stiligare hus. I sin nuvarande skpnad är huset inte någon prydnad.

Från Skulpturparken

Det finns ingenting kvar av Starckjohanns butiker i Viborg. Alla var belägna i trähus som har genomgått en totalförstörelse. Däremot har bolaget själv överlevt de svåra tiderna. Det fortsatte sin verksamhet i Finland, förkortade senare sitt namn till Oy Starkki Ab och är numera en del av en stor utländsk koncern.

På tomtens andra kant mot torget står Rödabrunnstorgets Ari-na, ett stenhus i fem våningar. Huset blev nästan helt förstört under kriget, endast ytterväggarna stod kvar. Huset har dock renoverats efter kriget och bildar i dag tillsammans med grannnhuset en mäktig fond för Rödabrunnstorget eller *Krasnaja Ploshhad*, Röda Torget, som platsen numera heter.

Vi har nu kommit till Kannasgatan, *Leningradskoje Chosse*. Gatans tidigare namn St Petersburgskagatan ändrades efter första världskriget då man inte längre kunde färdas därifrån längre än till Karelska näset. Här tar Repolagatan slut. Vi skall dock ännu kasta en blick på det hus som utgör fonden för gatan och som syns ända till järnvägsstationen. Huset tillhörde Oy Otso, som ägdes av andelslaget Viipurin Osuusliike r.l. De flesta ingångarna hade adressen **Kannasgatan 1**, men huset hade också en trappa på Vasagatans sida mot Rödabrunnstorget. I byggnaden hade Viipurin Osuusliike r.l. i sitt kontor, sina mjölk-, kött-, sko-, tyg-, kläd-, kemikalie- och diversebutiker, sitt smörlager, en andra klassens restaurang och en tredje klassens matsal. Andelslagets verkställande direktör Kalle Hyvärinen och kommersiella direktör Hannes Noronen hade också sina privata bostäder i huset. Utöver andelslaget fanns här också fotografen Alma Koskinens Uusi Valokuvamo, Birger Hallman Oys försäljningskontor och Gulf Oil Companys kontor.

Huset Kannasgatans 1 är dock bäst känt som säte för Viborgs Musikinstitut. Den legendariske Boris Sirpo grundade år 1918 Viborgs Musikskola, som år 1923 förändrades till aktiebolaget Viipurin Musiikkiopisto Oy. Samma år fick institutet till sitt förfogande åtta rum i Oy Otsos hus. Musikinstitutet anställde förstklassiga lärare som gav mångsidig undervisning till sina elever. Institutet hade en egen orkester som t.o.m. turnerade utomlands, en sångkör och olika undervisningsklasser, bl.a. en operaklass. Många av skolans elever blev framstående musiker, bland dem kan nämnas

Sulo och Usko Aro, Mikko von Der-ringer, Heimo Haitto och Onni Suhonon. Även de hängivna viborgsvärnerna Per Erik Floman och Kalevi Tilli tillhörde Viborgs Musikinstituts elever, även om de utförde sina egentliga livsverk inom andra branscher.

I huset fanns också privatbostäder. Där bodde bl.a. handlanden M. Alt-schuler som hade en hattaffär vid Torckelsgatan, Finska Bokhandelns direktör Robert Edgren som även verkade som Polens konsul, sångaren Heimo Heimola, köpman S. H. Karni, tandläkaren Anelma Kyyrö som också hade sin mottagning där, trävaruhandlaren P. Odrischinsky, fru Ida Pesonen som innehade bageriet Kannakens Leipomo, köpman M. Rafkin som ägde ett skrädderi vid Rödabrunnsgatan, läkaren i inre medicin Oskari Reinikainen med sin mottagning, samt handlanden Moses Rosenberg vars klädaffär verkade i grannhuset Vasagatan 25.

I dag ser vi på Kannasgatans sida vid sida två caféer, ”Smil” och ”Mon plesir” samt en kemikalie- eller souveniraffär. Mot Vasagatan lockar en lek-saksaffär små viborgare. Några företag gömmer sig på innergården, där finns magasin-salong ”Fest” som säljer luftballonger och annan rekvisita för bröllop och andra tillställningar, en geodetisk byrå och en salong ”Glans” som erbjuder härlklippning-, manikyrr-, pedikyrr- och solarium-tjänster.

Stationsgatan i Vyborg är inte en lika livlig affärsgata som Repolagatan i Viborg var på sin tid. Kriget har gjort sitt och den allmänna trenden är att små butiker försvinner och stora enheter tar över. Kafé- och restauranglivet vaknar först här vid hörnet av Rödabrunnstorget. Nu skulle det smaka med en kopp kaffe. Vilketdera stället skall vi välja, ”Smil” eller ”Mon plesir”?

De huvudsakligaste källorna: Per Erik Floman: Om sång och spel och gemenskap (1999); Petri Neuvonen: Viipurin historiallinen keskusta (SHS 1994); Viipuri, Rakennuserinönit seiseämän vuosisataa (SKS 2008); J. V. Ruuth: Viborgs stads historia (1906); J. W. Ruuth, Aimo Halila, Erkki Kuujo m.m.: Viipurin kaupungin historia I-V (1974-1982); Kalevi Tilli: Viipuri. Muistoja kaupunki kaupungista (1985); VirtuaaliViipuri; Viborgs telefonkataloger 1919, 1929, 1939 och 1943; flera andra viborgsböcker och -artiklar samt egna iakttagelser och slutsatser.

Viborgs sista svenska garnison

Alexej Melnov

Under Viborgs långa historia har fästningens kommandanter och garnisoner lyckats försvara staden från till och med de mest överlägsna anfäll från den östra grannens sida. Det var först under Stora Nordiska kriget då Peter den Stores armé lyckades inta Viborg i sitt andra anfall år 1710. Svenska, finska och ryska militärhistoriker har beskrivit belägringen i flera vetenskapliga undersökningar, men ingen har lyckats hitta några uppgifter om garnisonens exakta storlek och omfattning eller dess roll i den ödesdigra belägringen. I denna artikel vill jag belysa närmare vad som hände för 300 år sedan med hjälp av förhållningsprotokoll av svenska deserterade soldater och officerare som finns i Ryska Krigsmarinens arkiv.

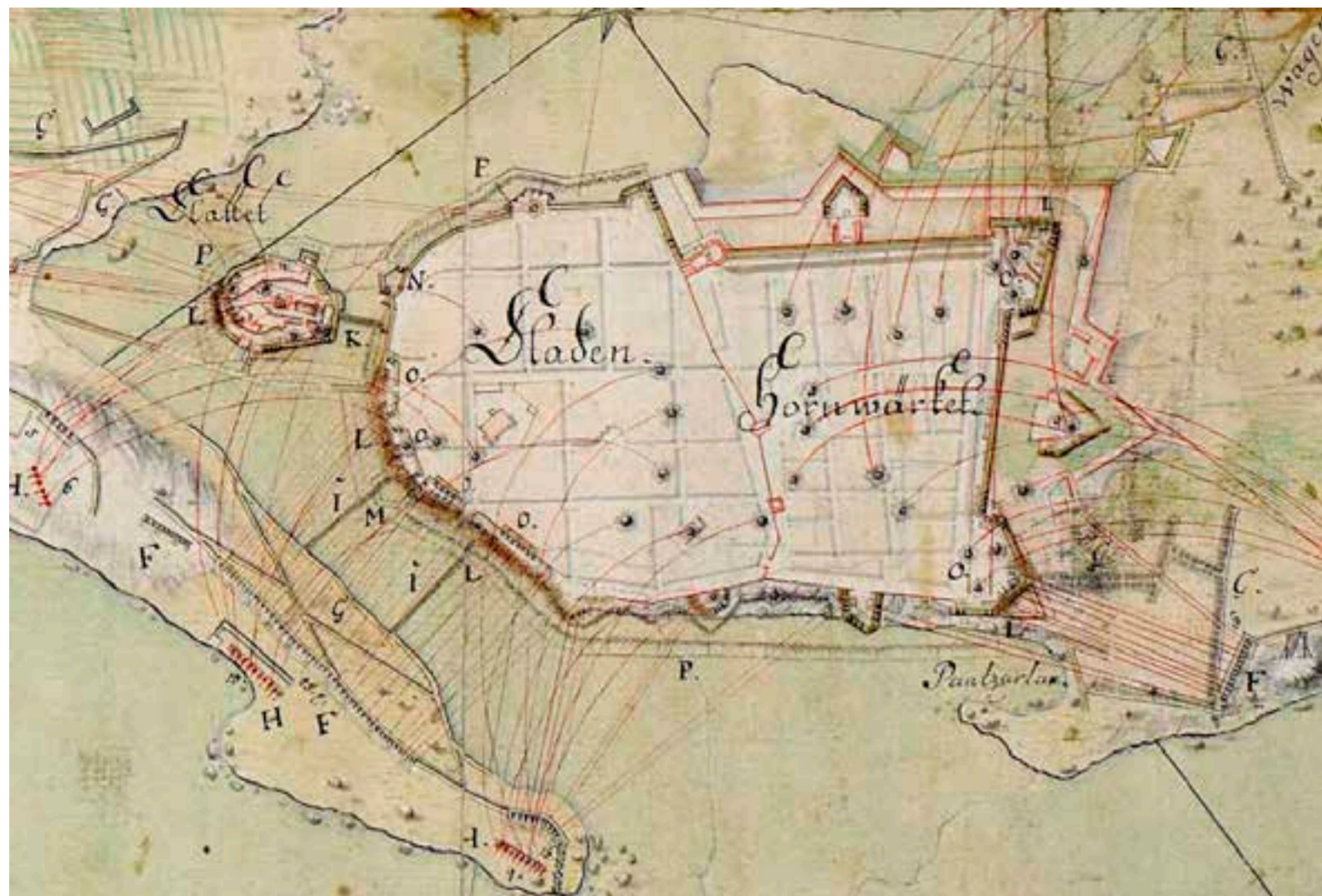
I februari 1710 skickades översten Magnus Stiernstråle från Kexholm till Viborg för att hjälpa den gamla och sjuka kommandanten Zacharias Aminoff. Stiernstråle började sin militärtjänst som musketerare i svenska armén, och gick därefter som frivillig med i den nederländska armén. Senare blev han utsedd till kommandant på Ivangorods fästning. Under Narvas belägring 1704 lyckades Stiernstråle sluta ett kapitulationsfördrag med ryssarna, där han gavs fri lejd och evakuerade garnisonen ur fästningen. År 1708 blev han kommandant i Kexholm.

Som Viborgs andra kommandant misslyckades Stiernstråle med att förbereda fästningen och dess garnison inför ryssarnas belägring. Lorentz Kristoffer Stobaeus fortifikationsarbetare hade inte tid att avsluta fästningens ombyggnad – det fanns fortfarande ruiner av gamla medeltida murar och torn mitt emot Siikaniemi. Bakom stadsmuren, brevid fästningens tjärnmagasin, hade man spannmålsförråd för både garnisonen och borgerskapet.

Försvarsstyrkan

Inför belägringen fanns det två regementen i garnisonen: från Tavastehus och från Ingermanlands län (som omfattade soldater från Ingermanland, Kexholm och Narva). Varje regemente skulle innehålla 1200 soldater, men i själva verket fanns det bara 800 kvar i varje regemente när belägringen inleddes. Vid Stora Nordiska krigets början skickades nästan alla finska regementen till försvara Riga och Baltikum. Kvar i Viborg lämnades 4 s.k. fördubblingsbataljoner: Björneborgs, Nylands, Savolax och Viborgs. Dessa bataljoner bestod oftast av ingermanländska drängar och bönder som tvångsrekryterades, samt olika marginaliserade individer. Officerarna kom i regel från svenska eller ryska adels- och borgarfamiljer och soldaterna kom från olika byar. I garnisonen ingick också fortifikationsofficerare under Stobaeus befäl, samt en artilleristab och Viborgs kavalleribataljon. Därtill fanns det 300 irreguljära bönder som rekryterades från Viborgs socknar och 200 soldater från Viborgs borgargarde. Allt som allt fanns det sammanlagt 5200 beväpnade män som försvarade Viborg.

Den ryska armén lämnade Kotlin den 17 mars 1710 och tog sig fram på Finska vikens is i fem dagar. Det var först partisaner – på finska kallade "kivekkäät" – som upptäckte armén som närmade sig och meddelade detta till Viborgs kommandant. Den 22 mars visade sig de första ryska regementerna vid Siikaniemi, där de mötte motstånd från infanteri och ryttare. Ryssarna gick till reträtt efter

Planen för Viborgs belägring 1710 (Uppsala universitetsbibliotek).

att ha satt eld på borgarnas hus samt tjärnmagasinen och spannmålsförråden. Viborgs garnison hann nämligen inte flytta alla förråd inom fästningens murar före ryssarnas ankomst. Den 23 mars inleddes stadens belägring, men under de två första månaderna stod den ryska armén endast på Slottsholmen och på Sorvali.

Peter den Stores armé hade inte fört tillräckligt mycket artilleri med sig för att kunna storma fästningen, men de lyckades ändå träffa Georg Kühn, Viborgs artillerichef, med en salva redan under de första beskjutningsdagarna. På natten den 3 april träffades slottets arsenal av ryska bomber och exploderade, vilket ledde till att cirka 30 personer omkom.

Viborg under belägringen

Viborgs fördubblingsbataljon led stora förluster under de första belägringsveckorna. Efter att ha förlorat fler än 100 soldater skickades bataljonen in till staden för omvårdnad och ersattes med Nylands fördubblingsbataljon. I början ville ryska generaler storma fästningen, men beslutade sig istället för att rikta alla styrkor mot stadsmuren.

Den största delen av garnisonen befann sig på stadsmuren och vallarna. Soldater och officerare var inkvarterade i borgarnas hus, vilket gjorde levnadsvillkoren ännu svårare. Dagen efter belägringens början övergav soldaten Clement Huken Ingermanländska regementet och berättade i det ryska lägret att han gjorde det på grund av hunger. De var oftast soldater och underofficerare från just detta regemente som deserterade. Ingermanländska regementet stod på den delen av stadsmuren som var vänd mot ryssarnas skyttegravar och därför var det lättare för dem att fly till fienden över isen.

Spannmålsförråden var få och fanns bara i kungliga magasin och i borgarnas hus. Desertörer berättade att provianten var reserverad för soldater och att det inte var möjligt att köpa spannmål, vilket bidrog till att många fattiga människor dog. Ef-

ter stadens kapitulation hittade man dock stora spannmålsförråd hos de rika borgarna. Soldater och partisaner fick en väldigt begränsad daglig ration: ett kilo korn, ett halvt kilo havre, därtill tillkom ett kilo råg för veteranerna. Dock berättade några deserterade underofficerare att de dessutom fick smör, lite nötkött, salt och tobak. Man kunde byta salt mot fisk vid Karjaporten – dit kom bönderna och kastade varor till garnisonen över muren eftersom det var förbjudet för soldaterna att lämna fästningen. Den bristfälliga kosten bidrog till spridning av sjukdomar bland manskapet.

Efter den ryska arméns ankomst började soldaterna under Stobaeus ledning bygga två bastioner av stockar och jord vid strandpartiet av stadsmuren. En bastion byggdes vid den "hemliga gången" som ledde till bron mellan staden och fästningen. En annan byggdes under intensiv rysk beskjutning bredvid Åbbron. Till soldaternas försvar skyddades bygglägena med faskiner eller segel. Detta hjälpte dock inte alltid.

I slutet av maj lyckades den ryska armén sätta eld på den andra bastionen, vilket ledde till att garnisonen förlorade hundratals soldater. Stadsmuren vid stranden mot Siikaniemi var förstörd på grund av ständigt bombardering. För att stoppa ryssarna från att klättra upp på den förstörda muren fick garnisonen bygga temporära vallar av timmerverk täckta med jord och gödsel. I murarna högg man ut skottgluggar för svenska kanoner. Oftast utfördes byggarbetena på natten när beskjutningen avbröts. Ibland lyckades soldaterna reparera hela muren.

På grund av att kommandanten och officerarna var rädda för en stormning stod både soldater och borgare på vakt under nätterna. Anna Isaksson, som flydde från fästningen i början av maj, berättade att både garnisonen och borgarna var så rädda för stormning att man försåg vallarna med timmerstockar och liar för att försvara sig.

Mörsarnas bomber föll på borgar-

Lorentz Kristoffer Stobaeus självporträtt, 1707 (privatsamling).

nas hus och explosioner dödade såväl soldater som borgare. Därför befann sig kvinnor och barn för det mesta i stenkällarna. En del av källarna finns att beskåda än idag. De första två månaderna av belägringen stod ryska mörsare endast på Siikaniemi och därför nådde bomberna inte Karjaportsgatan, Hornverket och Valltorget där man genomförde ett vaktombyte.

Den 13 april skickade kommandanten Stiernstråle ut 200 grenadjärer från olika regementen för att rekognosera de ryska batterierna. Expeditionen gick ut från Karjaporten tidigt på morgonen, gick runt staden på isen och angrep de ryska skyttegravarna på Siikaniemi. Men ryssar-

na fick strax undsättning från lägre och de modiga svenskarna tvingades till reträtt mot staden. Några grenadjärer blev dock tillfångatagna.

Peter den Store anländer

Vändpunkten i belägringen blev Peter den Stores ankomst med flottan den 10 maj. Ombord på de ryska skeppen fanns artilleriförstärkningar, ett grenadjärregemente samt proviant. Svenskarna på stadsvallarna hoppades att det var viceamiralen Wattrangs flotta som kom till undsättning, men blev besvikna när de upptäckte att skeppen var ryska.

Det var först den 20 maj som en del av ryska armén började utrusta kanoner och mörsare framför Hornverket.

Soldat från Ingermanlands regemente och korpral från Viborgs bataljon, historiskt återskapade.

Ryska generaler förberedde sig för att storma Viborg. Ryssarnas huvudstyrkor skulle gå över vattnet på två pontonbroar, ta sig över stadsmuren och storma in i staden vid Domkyrkan. En annan trupp skulle spränga Pantsarlabastionen och därefter distrahera och binda en del av garnisonen under huvudangreppet.

Under den första veckan i juni utsattes stadsmuren och husen av kraftig bombardering från det enorma ryska artilleribatteriet på Siikaniemi. Ungefär 300 meter av stadsmuren mellan Ringporten och Nyporten sköts sönder, vilket blev den största förstöringen av en svensk fästning under Stora Nordiska kriget. Den 5 juni lyckades ryska grenadjärer inta kaponjären vid Pantsarlabastionen, men Savolaxbataljonen lyckades återerövra fästningsverket under natten. Morgonen därpå blev de dock attackerade av några ryska regementen. Under dessa strider tillfångatogs både svenska och ryska soldater.

Kommandanten och officerarna förstod att deras situation var dålig: spannmålsförråden var nästan slut, en tredjedel av soldaterna var sjuka eller utmattade. Dessutom var fienden numrerat överlägsen och det fanns inte längre något hopp för garnisonen på grund av den förstörda muren. Kvällen den 10 juni skickade kommandanten bud till det ryska lägret med kapitulationsvillkoren. Stiernstråle hade redan slutit ett liknande avtal 1704.

Viborgs kapitulation

Den 13 juni undertecknade kommandanten Stiernstråle och Ernst Friedrich Trompein den slutliga versionen av avtalet. Enligt denna gavs garnisonen fri lejd med sina vapen och familjer, och befolkningen fick behålla sin religion. Efter att Peter den Store hade gjort sitt intåg i staden med sin armé den 15 juni fick garnisonen veta att de skulle bli arresterade. Avtalsvillkoren bröts inte bara på grund av tsarens hätska lynne, utan också för att svenskarna tidigare hade brutit vissa villkor under krigets lopp. Ryssarna lovade att frisläppa svenskarna mot att de rättade till de misstag som begåtts.

En intressant notering är att Riga kapitulerade en månad efter Viborgs fall – där lät ryssarna alla regementen gå hem förutom de Viborgska, Ingermanländska och Estländska. De kom från orter som ryssarna redan erövrat och därför betraktade Peter den Store deras manskap som sina egna undersåtar. Men ryska generaler tillät också en del av Viborgs garnison att ta sig hem. 811 sårade och sjuka soldater och officerare samt 205 familjemedlemmar skickades till viceamiralen Wattrangs skepp.

Officerarnas och soldaternas öden blev väldigt olika. Fler än 300 man började tjänstgöra i den ryska armén inom Viborgs regemente; många av dem var från den gamla svenska bataljonen. Detta visar hur soldater kunde övergå till sin före detta fiend-

des armé, vilket är en mycket sällsynt historisk företeelse. De flesta soldaterna hamnade inte i Sibirien, utan i Sankt Petersburg eller Kronstadt där man hade ett stort behov av skickliga arbetare. Bildade soldater och officerare fick arbeta på nya ryska utbildningsinstitutioner, manufakturverksverksvarv osv. Efter freden i Nystad kunde de som konverterat till den ortodoxa kyrkan och bildat familj inte återvända till Sverige, men det fanns även de som ville stanna kvar i sitt nya hemland.

Alexej Melnov är historiker och arbetar som forskare på Viborgs slott. Artikeln är översatt av Natalia Aseeva.

KUUSAKOSKI

Grundad i Wiborg 1914

De färskaste
salladerna och örterna
- från Järvikylä

www.jarvikyla.fi Makuja Järvikylästä

www.helkamavelox.fi
www.suomenpolkupyoratukku.fi
www.helkamaemotor.fi

SuomenPolkupyörätukku HELKAMA

Viborg och Kuokkala

Carl Fredrik Sandelin

Årets besök i Viborg blev kortare än vanligt eftersom Annica Nordman och jag hade beslutat att ägna en dag åt Repino-Kuokkala och Ilja Repins hemmuseum Penaty. Vi visste inte på förhand att Viborg (och troligen hela Ryssland) på vår ankomstdag, söndagen den 31 juli, firade Flottans dag. Och det med besked i det vackra vädret.

Vi släpade på lätta kappsäckar från stationen till Hotel Victoria och det var trängsel i och omkring parken i botten av Salakkalahti. Vuxna och barn med flaggor och ballonger. Sång, musik och dans på flera estrader. Mellan hotellet och Saluhallen stod en stor uppblåst rutschbana och trängsel rådde även på Salutorget.

Långa promenader i Die Festung både före och efter kvällsmåltiden på trevliga Camelot. Åter en gång foton av Slottsgatans fallfärdiga byggnader och av gamla domkyrkans klocktorn, vars renovering alltiämt pågår av ställningarna att döma. En ny restaurang, Historia, och några nya butiker istället för välkända gamla som slutat. Och det stora Hackmanska huset väntar fortfarande på att tas i bruk för ett gott ändamål. Varför inte ett finländskt-ryskt kulturcentrum med tanke både på historia, nutid och framtid? Sedan Södra vallen i sin helhet ända till Konstmuseet.

På väg till Camelot 19.30-tiden såg vi ett dansande sällskap i skivaren i hörnet av Karjaportsgatan och Svartbrödrgatagan. Firandet av Flottans dag närmade sig sitt slut.

I skymningen efter måltiden Karjaportsgatan med tvärgator. De låga husen med blommor på balkongerna och i fönstren. Tänt i några rum. En fin stämning. Enskilda kvällsvandrade eller par. Och dagen slutade med Gamla staden, Saluhallen och Slottet, sedda från hotellet som silhuet mot den långsamt slocknande aftronadnen.

Måndagen den 1 augusti. Tåg kl. 9.50 till Repino-Kuokkala. Av en vänlig mor och dotter fick vi tips om buss-hållplatser och promenadvägar. Efter cirka en halv timme såg vi redan på avstånd en stor skylt med texten Penaty - Ilja Repins datja och ateljé som för några år sedan återuppbyggdes och nu är hemmuseum. Men grinden var stängd. Det var ju måndag och jag hade inte checkat öppet-hållningsdagarna. Vandrning tillbaka, och vandrare blir hungriga. Lunch på Stroganoff, en ganska lyxig restaurang & klubb, där en dansgrupp med en dansande björn i huvudrollen tydligen övade sig inför ett framträdande.

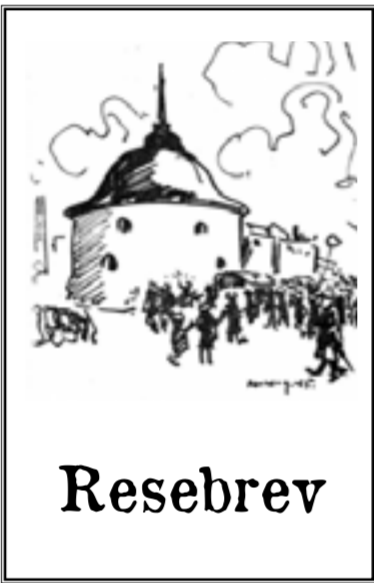
Ny vandring och nu till Kuokkalas långa legendariska sandstrand där några unga och äldre ordsbor eller turister tog sig ett dopp. Vi fann en tom bänk på stranden, slog oss ner och såg ut över Finska viken. I andanom såg vi Villa Golicke – livligt skildrad av Tito Colliander – skymta i skogsdungen snett bakom oss. Vi talade om Kuokkalas glansdagar som började redan långt före ryska revolutionen och om de svenska skalderna Johannes Edfelt och Gunnar Ekelöf, som på 1930-talet besökte både Kuokkala och Raivola och skrev om den vackra naturen och om soliga och glada dagar. Och Harry Martinson beskrev Karelen vackra natur sedd från rymskeppet Aniara (Sång om Karelen).

Det var skönt att vila på bänken och lyssna till vågornas svaga kluck-

ande och se tiotal kråkor och måsar picka i hundratals öppna eller slutna snäckor. Men plötsligt var det tid att återvända till stationen och tåget till Viborg. Vi hade missat Penaty, men sett mycket, mycket annat.

Tisdagen den 2 augusti inleddes efter frukosten med ett besök på Sorvali begravningsplats, där vi visste att Pro Sorvali-medlemmar höll sommartal-ko. Vid Hackmanska familjegraven, vars minnessten vi var med om att in- i viga för sex år sedan, träffade vi Pertti Ansakorpi, som berättade att de bredvidliggande thessleffska gravstenarna nu skall omhändertas. På avstånd såg vi bland annat Galina Pronin, men taxin väntade för att köra oss till Aalto-biblioteket och en rundvandring där. Snyggt. Vi fortsatte via Mäntynens älg och hade roligt åt några pojkar som kröp av och en under älgens ben till föräldrarnas skratt och hejrop. Målet var nu de stora kvarteren mellan Rödabrunnstorget och järnvägsstationen. Tillbaka vid Esplanaden såg vi att den nyansade trädraden längs gatan gav mera ljus och rymd åt de promenerande och vilande. De många butikerna mellan torgen såg lockande ut... Men åter en vandring. Nu längs stranden till Slottsbron, varifrån det var lätt att konstatera att raset i stenvallen nedanför slottstornet hade reparerats. Lunch på *Russkij Dvor*, och stärkta av den vandring till hotellet. Sedan den sista etappen till stationen och Allegrotäget till Helsingfors.

Att vandra, promenera innebär att se. Det bästa sättet att lära känna en stad. Du ser varje gång någonting nytt, och redan en liten detalj, ett ornament på en husvägg, ger glädje. Vi hade åter en gång haft det bra i Viborg, en stad där invånarna inte kastat fimpar på trottoarerna eller skrappar ner efter vilostunder i parkerna och Esplanaden. På återseende!

Resebrev

Renoveringen av gamla domkyrkans klocktorn pågår alltiämt.

Kuokkalas långa legendariska sandstrand

Slottsgatans fallfärdiga byggnader

Raset i stenvallen hade reparerats.

Vid det svenska språkets östgräns

Marika Tandefelt

Under fyra sekel var Viborg en av det svenska rikets mest mångspråkiga miljöer. Sedan slottet uppfördes 1293 och stadsbebyggelsen kort därpå uppstod i dess grannskap, till tsar Peter den stores erövring av staden 1710 var den en av det svenska rikets viktigaste städer. Staden kallades "Finlands läs" på grund av sitt utsatta och strategiskt viktiga läge. Under 1700-talet var Viborg, med det viborgska guvernementet, en del av det mångkulturella ryska imperiet. I kriget 1808-09 förlorade Sverige hela sin östra riksdel Finland till den ryske kejsaren, och kort därpå anslöts Viborg med guvernementet till det nya finländska storfurstendömet. Efter 1917 var Viborg en stad i den självständiga republiken Finland för att sedan erövrats av sovjetarmén i fortsättningskriget 1944. Sedan dess är Viborg för första gången i sin historia en enspråkig stad. Den gamla sovjetregimen har ersatts av en rysk regim.

Gränslandet Karelen

Sammanlagt sju större gränsförändringar, som alla på något sätt har berört Karelen och därmed också Viborg, kan man notera för perioden 1323-1947. Upprepade anfall, belägringar och andra fientliga handlingar får man räkna med ytterligare ända fram till freden i Stolbova 1617. Efter den går gränsen mellan Sverige och Ryssland långt öster om Viborg. Sverige har blivit en stormakt och stadens invånare kan leva i ett relativt lugn i ungefär ett sekel. Genom Karelen kom en gräns mellan öst och väst att löpa. Den östliga delen var bysantinsk-slavisk, ortodox och rysk. Den västliga delen var romersk-germansk, katolsk (senare luthersk) och svensk. Här mötes alltså inte bara språk, utan också kulturer, och av dessa var språket av klart mindre betydelse än religionen. Språk som markör för en nation eller ett folk är ett sentida påhitt som vi ännu i dag har svårt att komma ifrån. Studerar man en miljö som Viborg under en tillräckligt lång tidsperiod börjar man ändå förstå att ett språk både är uttryck för en kultur (och för ens personliga identitet om man så vill) och ett medel med vilket man uppnår mål.

Politiska gränser och språkgränser sammanfaller ine

En språkgräns sammanfaller inte med en politisk gräns, och den är inte heller identisk med en kulturgräns. En politisk gräns har ändå en avgörande betydelse för ett språk och en kulturs livsvillkor. Den politiska och ekonomiska maktens språk och kultur har ett utgångsläge som andra mindre makt- och resursstarka språk och kulturer saknar. Viborg som en mångkulturell mötesplats illustrerar detta mycket väl. Svenskan, tyskan, ryskan och finskan innehade skiftande positioner under olika historiska perioder. De olika språkgruppernas historia kan ges både en politisk och en ekonomisk förklaring. Samtliga språk var nämligen nyttiga ur någon synvinkel, även om de inte alla hade samma prestige, för att inte tala om samma makt och myndighet.

Vad hade svenskar, eller egentligen svearna, så långt österut att göra? Varför var det så viktigt att bita sig fast i Karelen? När de s.k. borsfarna drog ut i härnad i slutet av 1200-talet var platsen redan känd för dem. Viktigare än att kristna hedningarna var ändå att säkra handeln med Novgorod. Samma intresse för rysshandeln hade också enskilda tyska handelsmän. Viborg mutade uppenbarligen

snabbt in en central position både som det svenska rikets utpost mot öster och som en viktig handelsplats med möjlighet till kontroll av handelsleden mellan Viborgska viken och Ladoga. I övrigt beboddes trakten av karelare och finnar, som ryssarna besökte för att idka handel.

Språk med makt och prestige

De fyra språkgrupper som resten av Viborgs historia handlar om fram till 1944 har alltså varit på plats från början främst motiverade av sina egna ekonomiska intressen. Under hela den s.k. svenska tiden var svenskan den politiska maktens språk, medan tyskan var det ledande språket i fråga om handel. Dessa två språk användes alltså inom de tyngsta och mest prestigefyllda domänerna. Finskan företrädades av en klar majoritet av stadens alla invånare, vilket ledde till att det användes som ett kommunikationsmedel också mellan individer med andra modersmål. Ryskan behövdes i handelssammanhang, annars var kunskapen i ryska inte så utbredd.

Under hela den svenska tiden uppmontrades viborgarna att (med ett modernt uttryck) bli mer internationella. Gustav Vasa insåg värdet av att invånarna lärde sig ryska och tyska för att självständigt kunna bedriva utrikeshandel. Köpmännen i Viborg

skickade sina söner för att praktisera på kontinenten i något tyskt eller holländskt företag. Rådet uppmontrade tyska handelsmän att flytta till Viborg och ta svensk- eller finskspråkiga läringar. Under 1600-talet gled sedan den politiska makten och stadens administration allt mer över i viborgstyska händer. Även om det tyska borgerskapet hade makt och förmö-

genhet blev ändå det svenska borgerskapet antalsmässigt allt starkare. Och svenska var stormaktens språk. Viborgstyskarna integrerades därför stegvis med den viborgssvenska gruppen.

En rysk stad som styrs på tyska

I det viborgska guvernementet, där Viborg var residensstad, var det admi-

Vittnesbörd om Wiborgsspråket 1857

Tidningen Wiborg utgavs i Viborg åren 1855-61 och kallade sig "Tidning för litteratur, handel och ekonomi". Där berörs språkfrågan i Viborg i ett kåseri, "Bref från Wiborg", daterat den 25 januari 1857, av signaturen R., av allt att döma en västerifrån nyinflyttad viborgare:

"-- -- jag tänker helt enkelt berätta dig huru jag finner det för sin företagsamhet så beprisdade Wiborg och dess "Leben und Treiben". Du må ej stöta dig vid mina ofta förekommande tyska citater, ty här är man åtminstone till hälften tysk, nb. om man gör minsta anspråk på att räknas "unter die Civilisirten"; -- -- här vet man i sanning ej, hvilket man skall räkna till modersmål, svenska, finska, tyska eller -- ryska. Alla dessa idiomers talar här huller om buller, dock så att af dem, som umgängesspråk betraktade, det sistnämnda har sin gifna och naturliga krets, att finskan är den stora allmänhetens språk och att noblessen håller sig till tyskan, utom den yngre generationen, som mera tyckes favorisera svenskan. -- -- Att Wiborg "durch und durch" är handelsstad, det vet du fullkomligt lika väl som jag. Också är, der två eller tre komma tillsammans, alltid en handelsman. Handeln är även Wiborgsboernes stolthet, och det med rätta. -- --"

nistrativa språket på 1700-talet tyska, inte ryska även om också detta språk behövdes för kontakter med myndigheterna och hovet i S:t Petersburg. Finska var fortsatt majoritetsspråket i staden. Det kunde många invånare oavsett social bakgrund. Den svenska språkfärdigheten däremot sjonk. Svenskan höll på att bli enbart ett hem- och gudstjänstspråk och användes alltså sällan i den offentliga domänen. Viborg var en stad där man kunde bäst tyska, i Kexholm var man bra på ryska, endast i Fredrikshamn talades det en acceptabelt svenska. Så rapporterade guvernementets viceguvernör von Engelhardt till kejsarinnan Katarina den stora år 1767.

Svenskans återkomst

På 1800-talet tog svenskan i Viborg revansch. I storfurstendömet Finland var de gamla svenska grundlagarna i kraft, och medborgarna hade tillförsäkrats sina tidigare lagliga rättigheter och rätten att utöva sin religion. Myndigheterna i storfurstendömet Finland arbetade på svenska, och detta kom också att gälla för Viborg och det viborgska guvernementet när det upphörde att styras från S:t Petersburg. Tyskarna i Viborg arbetade aktivt mot detta. Man påpekade att tyskan var ett vittgängbart språk, medan svenskan däremot var fiendens språk.

Både den svensk- och finskspråkiga befolkningen i Viborg mångdubblades på några få decennier. Från mitten av 1800-talet började tyskan trängas undan t.o.m. som umgängesspråk i s.k. bildade kretsar. Det viborgsryska inslaget var inte särskilt stort. Det bestod delvis av stadsbor, av en del militär och det utökades särskilt sommartid av ryssar på besök från S:t Petersburg. Maktbalansen var ändå förskjuten från det tyska till det svenska, men den skulle snart rubbas igen.

Nu är det finskans tur

Under 1800-talet förändrades Viborg sakta från en rysk provinnsstad, med starka tyskbaltska inslag, till en finländsk stad, där det finska och svenska partiet gjorde upp om herraväldet. Vid ingången till 1900-talet blev Viborg alltmer finskt. Detta var helt i linje med den politiska och samhälleliga utvecklingen i det autonoma storfurstendömet Finland.

Viborgs läge, på endast 120 km avstånd från S:t Petersburg, gjorde att den ryska storstadens ekonomiska och kulturella inflytande klart gjorde sig gällande. På den punkten skilde sig Viborg från andra finländska städer. Samtidigt som man deltog i den nationella kampen mot förryskningssträvandena kring sekelskiftet 1900 var man präglad av den kosmopolitiska miljön. I Viborg var inte bara fiskan och svenskan inhemska språk; det var också tyskan och ryskan.

I sju sekel var Viborg Finlands mest kosmopolitiska stad. I ingen annan finländsk stad har så många språkgrupper kontinuerligt samexisterat under en så lång tid. Flerspråkigheten var rentav stadens varumärke. Viborgarna själva var medvetna om sin ovanliga språksituation och inte så litet stolta över den då det begav sig. Finska, svenska, tyska och ryska var alla stadens språk.

Artikeln är en omarbetning av en text publicerad i Expressen 2002. Marika Tandefelt är professor emerita i svenska vid Svenska handelshögskolan och författare till bl.a. boken "Viborgs fyra språk under sju sekel" utgiven 2002.

Granit från Viborg och Pyterlax

Rainer Knäpas

S:t Petersburg är ända sedan 1700-talet byggt på fundament av granit från Finland. Nevans kajer och alla kanaler är inklädda med granit, den finns på gator och trottoarer och den slipades till jättelika kolonner i kyrkor, palats och monument. Leveranserna till miljonstadens byggnadsprojekt hade en stor ekonomisk betydelse för östra Finland före 1917. Sten, järn, virke och ved, med tillhörande transporter och arbetskraft behövdes ständigt.

Granitarbetare

Byggnadssten och geologi

Det äldsta S:t Petersburg saknar granit, den infördes som byggnadsmaterial först efter att Karelska näset med Viborg och Ladogaområdet erövrades av Ryssland på Peter den stores tid. För den nya staden fanns stock och trävirke på platsen, tegel kunde slås av lera och brännas, kalk kunde utvinna ur den lokala ingermanländska kalkstenen. De äldsta husen i S:t Petersburg har ännu i dag en stenofat av randad kalksten från Puttila (Putilovo), Puutosti (Pudost) eller Tosno.

Just i Ingermanland, norr om Nevan byts berggrunden från granit till kalksten som sedan fortsätter söderut i hela Estland. De första granitblocken till Petersburg kom sjöledes från Ladogas stränder på 1730-talet. På 1740-talet upptäcktes den grå graniten på öarna utanför Sordavala och den vackert röda vid Viborgska viken, vid Trångsund och ön Rödhöll.

Den stora granitperioden i S:t Petersburgs historia börjar under Katarina II:s regeringstid. År 1762 grundades "Kommissionen för stenbyggnad i S:t Petersburg och Moskva" som dirigerade stadsbyggnadsväsendet i huvudstaden, både tekniskt och konstnärligt. De första granitkoddakajerna formerades 1763, därefter ökade användningen av granit från ryska Finland ständigt. På 1790-talet blev den storkorniga och mångfärgade rapakivgraniten populär. För förmånare byggnader och kyrkor exporterades samtidigt de nyupptäckta marmorbröten i Karelen. De största var Tiutiä (Tivdija) norr om Kontupohja, öppnat 1757 och det berömda Ruskeala, upptäckt av kyrkoherden Samuel Alopaeus i Sordavala och påbörjat tio år senare.

Granitens guldålder

I den klassiska uppslagsboken om allt som berör det östligaste Finland, Frans Petter von Knorrings Gamla Finland eller det forna Wiborgska Gouvernementet, kan man läsa följande sammanfattning från 1833:

Stenbrott finns i Imbilax i Imbiniemi och Hunnukka, der stora stenar blifvit brutna till Kejsar Alexanders Obelisk; i Sumeria en rödaktig granit till grundvalen af Isaaks Kyrka; i Sordavala, på Puutsalo och Tulola i Ladoga en blåaktig grästen, som tjent till murarne af Marmor-Palais och andra ställen i Petersburg; i Wiborg vid Trångsund och Rödhöll till canalernes infattning; från Mon Repos, i blätt stötande colonner använde vid Kasanska Kyrkan; i Wederlax Socken och Pyterlax, det största stenbrott, beläget invid hafvet. Der hafva de sednaste åren 36 colonner i saschen i diameter och 10 saschen långa blifvit utklade och utthugne för återuppbyggandet

af Isaaks Kyrka, deraf hvarje råhuggen kostade 20,000 Rubel; äfvensom Obeliskan för Kejsar Alexander; samt några mindre stenbrott i Wehkalax. Till det mesta från dessa 3:ne sistnämde Socknar vid Finska Viken, har sten blifvit bruten till infattning af Newa och canalerne, fästningsverken, sommarträdgårderna, bryggorne m.m. inom Petersburg, samt äfven till åtskillige ställen utom denna stad.

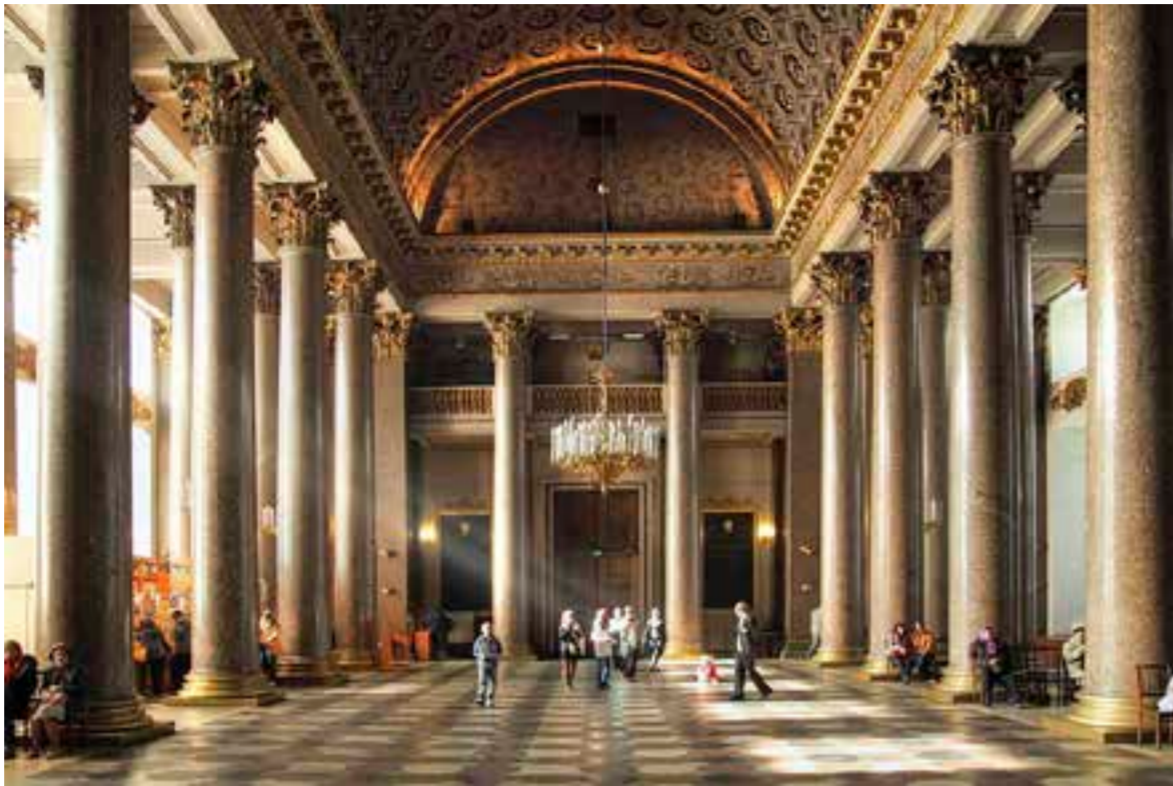
I Ryssland talar man än i dag med stor aktning, både bland geologer och arkitekturhistoriker, om de tre huvudsakliga granitlagen från Finland: Serdobolskij – gråblå från Sordavala, Vyborgskij – ljus rödgrå från Viborg och Pjuterlaxskij – mörkare rödbrun från Pyterlax by i Vederlax.

Stenbrottet på Sorvali

I den finländska Viborgslitteraturen nämns ingenting om granitbrottet på ön Sorvali väster om staden. Här låg åren 1803–1805 ett stort granitbrott med tillhörande anläggningar, verkstäder, kontor, två kaserer för arbetarna, bastu, smedjor m.m. Här bröts alla de kolonner som pryder Kazanskatedralens klassiska interiör vid Nevskij prospekt. Katedralens grundsten lades i augusti 1801 och bygget ledades av en kommission med den kände mecenaten och konstvännen Alexander Stroganov som ordförande. För planeringarna anlätade han sin egen favoritarkitekt Andrej Voronichin. Genast efter grundstensmurningen firades Voronichins bröllop med Mary Lond, en engelsk dam. Därefter reste de nygifta på bröllopsresa i riktning Finland, med uppdraget att söka upp lämpliga bergspartier med hel, jämn och vackert färgad granit för katedralens kolonner.

Ett sådant berg påträffades vid stranden av Sorvali, som då lydde under Monrepos och dess innehavare Ludwig Heinrich Nicolay, för övrigt god vän med byggnadskommissionens ordförande Stroganov. Här inleddes över 300 man arbetena sommaren 1803, under särskilda entreprenörer och i juli 1804 avgick de första två galjoterna i stenlast till S:t Petersburg. Arbetsfolket kom från Petersburg och hade ett stort inslag av bönder från Jaroslavska och Vologdska guvernementen.

Vid arbetena och leveranserna förekom sedvanliga trassel och oegentligheter, därtill klagades på råhuggningens kvalitet. Voronichin sände Samson Semjonovitj Suchanov, den mest berömda stenhuggarmästaren i Petersburg, till Viborg för att övervaka arbetena 1804. – Denne Suchanov har bl.a. själv huggit de två enorma granitkloten vid uppfarterna från Nevan framför Börsen i Petersburg, på ögonmått.

Kazanskatedralen.

Montferrand

Värda en resa

Från Sorvali till S:t Petersburg pågick en intensiv båttrafik med kolonner och andra måttbeställda granitstycken för Kazanskatedralen åren 1804–1805. Finhuggningen och poleringen skedde sedan intill byggnadsplatsen. Resultatet väckte stor beundran bland fackmän och sakkunniga resenärer när kyrkan stod färdig. Den på sin tid kända tyska romantiska författarinnan Fanny Tarnow skrev 1814 i sin reseskildring, som också utgavs på svenska i Åbo 1820 under titeln *Bref öfver St. Petersburg*:

Skönare pelare än dessa, har kanske ej något tempel i världen att uppvisa, och dessa ensamt äro värda en resa till Petersburg. Hvar och en af dem, i ett stycke huggvare Ludwig Heinrich Nicolay, för övrigt god vän med byggnadskommissionens ordförande Stroganov. Här inleddes över 300 man arbetena sommaren 1803, under särskilda entreprenörer och i juli 1804 avgick de första två galjoterna i stenlast till S:t Petersburg. Arbetsfolket kom från Petersburg och hade ett stort inslag av bönder från Jaroslavska och Vologdska guvernementen.

Detta blev det stora bidraget till Rysslands och världens arkitekturhistoria från Sorvali och Viborg.

Isaskskatedralen och Alexanderskolonnen

Fanny Tarnow fick på sin tid inte ännu era de alla största monumentalbyggena med granit från Finland, Isaskskatedralen och kolonnen till Alexander I:s ära framför Vinterpalatset. De res-

Isaskskatedralen

Alexanderskolonnen

tes först ett par decennier senare. De otaliga kolonnerna i Isaskskatedralens exteriör och Alexandermonumentet härstammar från Pyterlax, i Vederlax socken. De tidigare stenbrotten ligger i dag nätt och jämnt på den finländska sidan av gränsen.

Den särskilt vackert mönstrade graniten i Pyterlax upptäcktes 1819 av Fjodor Saveljjev, biträde hos köpmannen Archip Sjachin, som åtagit sig att leverera 48 kolonner för det påbörjade katedralbygget. Stenbrytningen lydde här under Isaskskatedralens särskilda byggnadskommission och arkitekten Auguste de Montferand planerade noggrant alla arbetsmoment, inklusive transporter och byggnadstekniska detaljer.

Isaskskyrkan är i sin helhet ett helt mineralogiskt museum – här finns säkert de flesta i Ryssland företrädda stenarter, granit och karelsk marmor bland dem. Bland alla marmorslag, mosaiker och målningar i interiören lyser ikonostasens bjärt gröna malakitpelare från Ural starkast.

Under en av sina resor till Pyterlax upptäckte de Montferrand ett enhetligt och felfritt, över 100 fot långt klipparti. Han kunde nu kombinera sitt fynd med kejsar Nikolaj I:s aktuella planer för ett stort monument över sin företrädare på tronen, Alexander I och hans segrar över Napoleon. Montferrand gjorde upp ritningar för "världens största monolit", som kejsaren godkände 1829. I drygt ett år arbetade 275 man intensivt enbart med lösbrytningen av kolonnämnet. Den lösgjordes den 1 oktober 1831, därefter avrundades den med ytterligare huggning och den 1 juli 1832 lastades den efter hotfulla missöden ombord på en särskilt konstruerad farkost och fördes till S:t Petersburg.

Kolonnen restes på kejsarens namnsdag, Alexandersdagen den 11 september 1832 med sinnrika vindspel inför hela det kejserliga huset, diplomatkåren, rikets ledande män och 30 000 övriga åskådare på Palatstorget. Detta var en stor demonstration av Ryssland som en modern teknisk och konstnärlig stormakt i Europa, samtidigt som man demonstrerade rikets nyare historia och Alexander I:s storhet för all framtid. Kolonnen var – och är – fortfarande världens största monolit, 25 meter hög, vikt närmare 700 ton. Överst finns en övert sex meter hög änglaskulptur som bär Alexander I:s anletsdrag.

Granit och brons

Alexanderskolonnen förenar två ting, som ända sedan antiken ansågs vara eviga: brons och granit. I S:t Petersburg tillkom ett tredje, gjutjärnet, som inslag i stadsbilden i form av broar, räcken, staket och ornament. Fanny Tarnow skriver 1814:

En egenhet som mycket behagar mig, i denna sköna Kejsare-stad, är nyheten och lifligheten af alla dess byggnader, och de herrliga Granit-kolonner och quadrer-stenar, som man här ser så ofta. Granit och jern synas här också vara de egentligaste beståndsdelarne, af hvilka prakten för en så högt i Norden belägen stad kunde bildas. Marmor gör här nästan ej något intryck.

Peter den stores ryttarstaty, Bronsryttaren, vilar på ett formigt flyttblock av granit, påträffat i närheten av Systerbäck. Alexander Pusjkin och de ryska klassiska poeterna skriver alltid om granit och järn som S:t Petersburgs symboler. Den som vill se den ryska historien och kulturen som en serie av erövringar och lån från andra länder kan se också graniten från Finland i detta perspektiv. Den är kanske vårt mest bestående, kanske eviga, bidrag till vår tidigare huvudstad.

Vår Fru av Alla Änglars dominikankonvent i Viborg

Viktor Torres Airava

Ett av det medeltida Viborgs viktigaste landmärken var dominikankonventet. Flera har hört talas om detta konvent, men få vet mer om konventet och bröderna i det. Dominikanorden, eller predikarbrödraorden (Ordo Fratrum Prædicatorum, förk. OP) som den officiellt heter grundades 1216 i Toulouse av spanjoren Dominikus av Calaruega. Orden firar således sitt 800-årsjubileum i år.

Grundaren av dominikanorden, Dominikus, var kanik i katedralen i Osma i Kastilien. En dag skickade kungen biskop Diego av Osma samt Dominikus, som då var prior för kanikerna i Diegos katedral, till Danmark för att därifrån hämta en prinsessa till maka för sin son. En natt under den flera månader långa resan övernattade resällskapet på ett härberge i södra Frankrike. Där förekom på den tiden en farlig kättarsekt, katarerna eller albigenaserna, som trodde på två gudar, en ond och en god. Sekten var en märkvärdig blandning av esoterisk österländsk dualistisk mysticism och kristendom. De trodde att den materiella världen hade skapats av en ond gud, det Gamla Testamentets Gud, och att den andliga världen hade skapats av en god gud, det Nya Testamentets Gud. Allt materiellt skulle undvikas. Sektens tudelade struktur ledde till två extrema betenden. "De Perfekta" (*Perfecti*) var sektens svar på präster, munkar och nunnor som försökte följa lärans ideal till punkt och pricka. De åt inte kött eftersom materia, och framförallt kött var ont. Lustigt nog är grönsaker också materia, men de Perfekta förstod ändå att äta grönsaker. Vissa tog dock idealet på större allvar och begick rituellt självmord genom självsvaltning för att befria själan från allt ont. Åkenskaper var självklart ett av det ondeste som fanns eftersom det fängslade oskyldiga barnasjalar i en kropp.

Resten av sekten förstod att de inte kunde uppnå detta och de levde i hoppet om att man just före sin död kunde avsäga sig allt materiellt och komma till himmelen. Det ledde till att man kunde bete sig hur som helst före sin dödsstund. Folk begick alla möjliga synder, allt från köttets synder till mord, stöld och vandalism. Den senare gruppen av synder var tämligen vanlig eftersom även de imperfekta ansåg att allt materiellt var ont. Förstörde man speciellt kyrkans, men även kronans konstskatter och dyrbara föremål, gjorde man ju de Perfekta en tjänst.

Dominikanorden grundas

Då Helgonets och biskop Diegos resällskap övernattade i härberget diskuterade Dominikus med ägaren och märkte att han var en katar. Dominikus blev inspirerad att sitta upp hela natten och övertala kättarägaren att avsäga sig sin inrlära och återvända

En rekonstruktion av det medeltida Viborg.

Två böcker som troligen gjordes av dominikanerna i Viborg.

Konventets sigill

till sin ursprungliga tro.

Resällskapet fortsatte sin resa, men när de kom till Danmark var de båda kungarna ointresserade av den kommande alliansen och sällskapet måste resa hem utan prinsessa. Under hemresan kom Dominikus på tanken att stanna i Frankrike för att omvända katarerna med påvlig välsignelse.

Under sin tid i Frankrike kom Dominikus på idén att grunda den orden för ändamålet. Orden var den första aktiva orden, till skillnad från de kontemplativa benediktinerna och cistercienserna, men till skillnad från vissa senare aktiva ordnar betonar dominikanerna kontemplation som en

Dominikankonventet i Viborg

År 1392 begärde drottning Margareta att ett dominikankonvent skulle byggas i Viborg. De första källorna som nämner själva konventet är dock från 1427. Konventet fick namnet Vår Fru av alla Änglarna, samma namn som ett visst franciskankonvent i Kalifornien. Skulle historien ha blivit lite annorlunda skulle Viborg vara nordens Los Angeles. Konventet nämns väldigt sällan i de bevarade källorna, bara 18 gånger. Vi vet att konventet var populärt och att man ofta testamenterade något till konventet. Klostret, som befann sig i den sydligaste delen av staden, var troligen väldigt viktigt i det medeltida Viborg. Vi vet att det kring konventet uppstod en lekmanårrelse, som hos de flesta andra konvent. Den mest kända av lekmanandominikanerna var Gu-nilla Bese, maka till hövitsmannen på Viborgs slott år 1500, Erik Turesson Bietle. En prior vet vi också namnet på, Henrik Jordanus Henrici.

Konventet hade också en ortagård och producerade kanske böcker, men bokproduktionen är en omtvistad fråga. År 1491 brann klostret och därfter var det hårda tider för konventet. År 1540 använder Gustav Vasas konventet delvis som byggnadsmaterial för att reparera Viborgs slott och 1547 blir konventet kronans spannmålsmagasin. Branden 1491 och Gustav Vasas vandalism förklarar källmaterialets knapphet. Klostret slutade som Viborgs landsförsamlings kyrka och fortsatte att vara det ända till andra världskriget.

Orden kom tillbaka till Finland 1949 etablerade sig i Helsingfors, först på Bulevarden och 1966 på Riddaregatan där den grundade ett katolskt kulturcentrum. I skrivande stund bor det två färdiga dominikaner permanent i Finland och en pendlar mellan Frankrike och Finland. Flera andra dominikaner kommer ofta på besök för att hålla föreläsningar, retreator och dylikt.

Viktor Torres Airava är dominikanpoetulant

SandelinMedia

SandelinMedias styrka ligger i att kombinera olika sorters produktion för en tid fylld av media.

SandelinMedia är den enda kontakt du behöver för text, layout, bilder, video, audio eller webbsidor. En specialitet utgör bild-, ljud-, och videorestaureering.

En gedigen bakgrund i journalistik och företagsinformation tillsammans med en djup kunskap om tekniktrender ger stora fördelar för kunderna: snabba, pålitliga leveranser, och förmånliga priser.

www.sandelinmedia.com

Varje student, doktor och herremann går i en hatt från Wahlman

grundad i Wiborg 1901

Museola Sofiagatan 5

Talkoarbetet på Sorvali fortskrider

(1) Kompaktlastaren gjorde det möjligt att flytta även större grav- och kantstenar.

(2) Alfred Klockars gravsten

(3) Yrjö Rosendals gravsten

År 2016 arbetade talkogruppen på Sorvali begravningsplats under den första veckan i augusti. Bolaget Avant Tecno Oy från Ylöjärvi hade dessutom välvilligt ställt en liten kompaktlastare med förare till talkogruppens förfogande. Med denna moderna apparat var det möjligt att lyfta gravstenar, gräva gropar och jämna ut marken även på tränga ställen.

Gravgårdens hela evangelisk-lutherska sida har nu genomgått en gång och det största röjningsarbetet har utförts. Nya gravstenar har kommit fram, en del har upprests på sina gamla ställen. Frammande gravstenar, sådana som tillhör andra gravgårdar, har flyttats intill stensemuren på Sorvalis oanvända del. Där har kompaktlastaren varit till oumbärlig hjälp (1).

Maskinen har också gjort det möjligt att börja placera gravarnas kantstenar på sina rätta platser för att på detta sätt få fram gravgårdens konturer. Detta är ett stort och tungt arbete och Pro Sorvali-föreningen önskar att maskinell hjälp kan fås också under de kommande åren.

Även denna sommar hjälpte ryska skolelever från Viborg talkogruppen med att samla kvistar och annat skräp från gravarna.

Undertecknad hade glädjen att få lotsa talkogruppen på en busstur runt Viborg en vacker sommarkväll – naturligtvis efter arbetsdagen.

Två spruckna gravstenar (2, 3)

Flera gravstenar i Sorvali har gått i bitar och måste repareras innan de kan reas på sina platser. Alfred Klockars (1866–1921) var ägare till Häyry gård alldeles intill Viborg. Han var bl.a. en känd hästuppfödare samt en inbiten vän av travsport. Yrjö Rosendal (1885–1925) var en av grundarna och den första rektorn för Viborgs realskola, jordbruks- och handelslyceum. Han var också en begåvad kör-sångare och ordförande för Viipurin Lauuluveikot (Wiborgs Sångarbröder) under åren 1919–1925.

Historiska minnesmärken på Sorvali (4, 5)

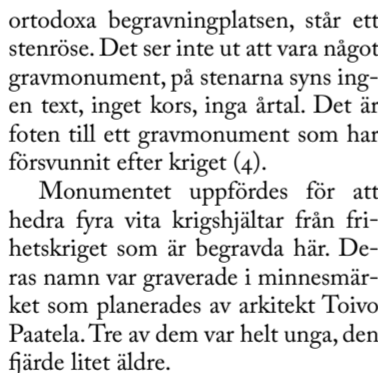
På Sorvali gravgårds nyare tysksvenska område, alldeles intill den

LEENA REPO

(4) Foten till gravstenen för fyra krigsoffer 1918

(5) Minnesmärket över ryska krigsfångar 1941–45

(5) Minnesmärket över ryska krigsfångar 1941–45

Ryska skolelever deltog i städarbetet.

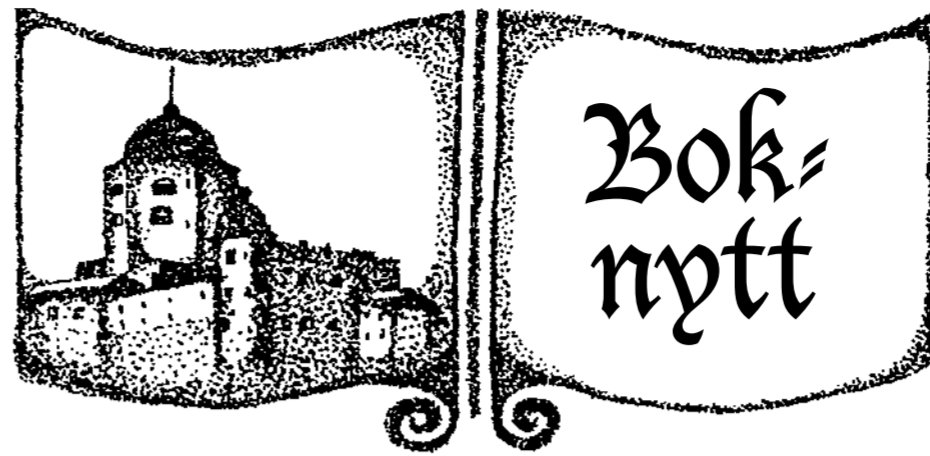
fosterland bör uppskatta och komma ihåg sin historia, även de mörka skeden som anknöt sig till uppkomsten av vår självständighet.

På motsatta sidan av landsvägen, på ortodoxa församlingens fristående del av gravgården, har under år 2016 uppförts ett nytt minnesmärke (5). Det består av ett stenmonument i mitten och fyra portar, en mot varje väderstreck. Monumentet har ett stort kors och fyra långa namnlistor. Minnesmärket har uppförts av Viborgs krigs- och arbetsveteranernas förbund till minnet av 144 ryska krigsfångar som dog i Viborg åren 1944–45. De tillhörde en större grupp som hade befriats från fångenskap i

Finland och transporterats över den nya gränsen. En del av dem var i så dåligt skick att de togs in på militärsjukhus i Viborg. Många av dem dog på sjukhuset och av de döda begravdes dessa 144 på Sorvali. Deras gravplatser har antagligen blivit under den senaste tiden som skiljer denna del från den övriga gravgården. Detta minnesmärke, som är ovanligt i sitt slag i Ryssland, räddar krigsfångarnas viloplats undan glömskan.

Minnesmärket är planerat av den viborgska arkitekten Tamara Stupneva och det är tillverkat av bolaget ZAO Purga i Kamennogorsk (S:t Andree).

Emer Silius

Om kärlek och död

Martti Backman, *Harriet ja Olof. Rakkaus ja kuolema Viipurissa 1918*. Gummerus, 2015.

Martti Backmans bok *Harriet ja Olof. Rakkaus ja kuolema Viipurissa 1918* (sv. "Harriet och Olof. Kärlek och död i Viborg 1918"; inte översatt i skrivande stund) är en historisk roman både om kärlek och om en betydande tid i Finlands frihetskamp. Boken har inspirerats av författarens upptäckter av sin farfars livsöden, och den gemensamma nämmaren av de två huvudberättelserna i boken är just farfar Fritz Wiiks (delvis fiktiva) koppling till utredningarna gällande de båda berättelserna.

Boken tar formen av en sk. *faktion*, en historisk roman med en blandning av fakta och fiktion. Samtliga karakterer i boken är historiska personer, intrigen baserar sig på verkliga händelser, men dialogen och de mera intima detaljerna är författarens fiktiva skapningar. Ett antal fotografier ur historiska arkiv styrker bokens faktabakgrund medan det är klart att beskrivningarna om huvudpersonernas tankar och resonemang inte har några historiska belägg.

Boken börjar med en intensiv kärlekshistoria mellan två personer, boktitelns Harriet Thesleff (född Dippel) och Olof Lagus. Det görs aldrig helt klart för läsaren i vilken mån kärleksromanen har historisk bakgrund, och just detta kanske gör att den här delen av boken, med underrubriken "Harriet ja Olof" (Harriet och Olof), känns som speciellt fascinerande *faktion*. Läsaren vaggas in i en stämning av ny och spännande kärlek med dess osäkerheter, maktpositioner och en tagbar sensualitet. De intima scenerna beskrivs finkänsligt och smakfullt. Det råder naturligtvis inget tvivel om vad som sker under ett nattligt möte, men författaren frossar inte i detaljerna. Snabbt övergår kärlekshistorien dock till en thrillerliknande berättelse med räddsla, ovishet och blodsmak.

Nästan ovanligt svingas läsaren in i bokens andra del "Pimeyden portti" (Porten till mörkret) – och till Viborg. Det här är bokens längsta och intrigmässigt huvudsakliga del. Fortfarande skakad av händelseförloppet i den första, rätt korta men desto in-

tensivare, delen av boken bevittrar läsaren nu omständigheterna kring arkebuseringarna i Viborg i slutet av april 1918, i första hand genom bokens egentliga huvudperson, advokaten Fritz Wiik. Detaljerade beskrivningar av händelserna presenteras av ögonvittnen och anhöriga, och läsaren känner sig oviss och förtvivlad tillsammans med huvudpersonen. Eftersom boken grundar sig på material från historiska, politiska och juridiska dokument följer boken för det mesta en militärhistorisk precision. Viborgsbeskrivningen i boken är noggrann, delvis nästan för detaljerad för att vara helt naturlig för intrigen, och ibland får man en känsla av en reseskildring. Men med tanke på att boken beskriver en för läsaren förgången värld och en förlorad stad som vi minns med vemod, är detaljerna kanske motiverade; miljökänslan är sannolikt påtaglig och realistisk. Ett nämnvärt exempel är hänvisningen till Alexandersgatan, som faktiskt är 1918 ännu hette så, trots att de flesta nu minns och kallar gatan med dess senare namn, Karjalagatan.

En del (social)historiskt intressanta personer och händelser förekommer i intrigen. Främst kunde kanske nämnas Carl Gustav Mannerheim, som också får bidra till en del av de fiktiva dialogerna, samt hänvisningen till dräpet av kompositören Toivo Kuula, där paret Wiik kan ha varit närvarande men där dialogerna säkerligen är fiktiva.

En bit in på den andra delen upprätthåller boken sin skönlitterära spänning, med ingående beskrivningar av huvudpersonens sinnesstämningar och dramatiska inslag av den allvetande berättaren – till exempel då den förtvivlade fru Strashnikova försäkras om att sonen ännu kan vara vid liv: *men modern visste* ("Mutta äiti tiesi"). Småningom övergår berättelsen ändå från skönlitteratur till historisk skildring. Författaren är redaktör till yrket, och suget efter det mera journalistiska skrivandet märks tydligt. Förändringen är dock glädjande subtil: dialogen avtar gradvis och numeriska detaljer (datum, folkmängder, penningssummor, m.m.) tar över. Den tredje delen av boken, "Kuolema Viipurissa 1918" (Döden i Viborg 1918) har redan helt övergivit det skönlitterära berättandet och fokuserar på detaljerade rapporter och långa citat. Här redogörs för slutresultaten av Fritz Wiiks undersökningar och för de öden som förblir höljda i dunkel.

Efter den tredje delen av boken har författaren tillagt en ytterligare del med rubriken "P.S." där han redogör för senare öden av en del av karaktererna. Denna redogörelse är strikt faktabaserad och försedd med källhänvisningar. Ett undantag i det för det mesta oemotionala rapporterade flödet är kapitlet om Fritz Wiik, där författaren inleder med rätt personliga barndomsminnen gällande berättelser han hört om den redan då framlidne farfadern. För övrigt får läsaren i denna *post scriptum* ta del av detaljer som egentligen inte

längre berör själva romanen men som ger ett visst djup till karaktererna och deras efterföljare (Finlands första Pro Finlandia-medaljör, motagaren av det första Mannerheimkorset, Finlands första flygplanspilot, m.m.). Likaså breddas läsarinresset av vissa karaktärens sociala kontakter och släktskapsband (med bl.a. Akseli Gallen-Kallela och Carl Mikael Bellman). Som en något speciell detalj kan nämnas författarens förkärlek till att beskriva personligheter utifrån konstitutionsläran och den antika och medeltida humoralpatologiska klassificeringen: t.ex. den koleriske Ruben Lagus och den flegmatiska pyknikern Taavetti Laatikainen.

Det finns redan tidigt i boken en varsam antydning till författarens egen släktskapsrelation till och intresse för historien, men detta framhålls aldrig på ett större sätt. Däremot känns det nog att enbart farfaderns nyupptäckta historia kanske inte riktigt räcker till i längden för att bära läsarens uppmärksamhet genom boken. Kärlekshistorien mellan Harriet och Olof känns under bokens lopp något lösligt från beskrivningen och utredningen av händelserna i Viborg i april 1918. Läsaren väntar sig en starkare koppling mellan handlingarna, eller ens mellan personerna involverade i dem. En uppfunnen möjlig gemensam bekant som presenteras på bokens sista sidor känns inte riktigt övertygande. Det hade kanske varit bättre att gå in för två separata böcker: en historisk roman om kärleksparet och en *faktion* om farfadern.

Efter bokens *post scriptum* tillägger författaren ännu ett kort kapitel, "Jälikisanat: faktata vai fiktioita?", en ytterligare epilög där han redogör för sina motiv och sin undersökning och förhållandet mellan fakta och fiktion. Tyvärr ter sig den här redogörelsen hopplöst överfödig. I stället kunde läsaren ha fått återvända till fiktionens värld, kanske genom att återknytta till kärleksparet på något sätt. Eller man kunde till exempel ha avslutat boken med beskrivningen av Ruben Lagus' besökelse över brodern Olofs öde, som nu gömmer sig mitt i den annars traditionellt rättframma slutplåderingen. Efter den kraftiga och passionerade början i boken och de starkt beskrivna händelserna i andra delen får läsaren aldrig mera återvända till karakterernas tankar, rädslor och önskingar.

Men vare sig man föredrar kalla fakta eller passionerad fiktion är Martti Backmans bok framför allt en detaljerad skildring över en av de mest bedrövliga stunderna i Viborgs moderna historia, och staden öppnas för oss i minutvis beskrivning. Vi kan verkligen känna kullerstenarna på Korkelsgatan under våra steg och förnimma lindens doft i vårmattan.

Maria Salenius

Recensenten är docent och lektor i brittisk litteratur vid Helsingfors universitet

Finsk granit i S:t Petersburg

Yrjö Kaukiainen, *Punaiset pilarit. Suomalainen granitiitti tsarien Pietarissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2016. 154 s.

Under hela 1800-talet var exporten av sten i olika former – byggnadssten, gatstenar, kolonner och monument – från Finland till S:t Petersburg en ekonomiskt sett viktig näring, både i industriell skala och som biinkomst för skärgårdsborna vid Finska viken. Granit finns inte att tillgå på annat håll i S:t Petersburgs omland. Kring själva staden och i Ingermanland bestod berggrunden redan av kalksten. Sten transporterades därför sjöledes västerifrån från Viborgstrakten, över Ladoga från Sordavala och från S:t Andree på Naset. Hela stenhandlingshöjdpunkter inföll under 1820- och 1830-talen, vid Isakskatedralens byggande och i minnesmärket över Alexander I och hans segrar framför Vinterpalatset. Den jättelika kolonnen på Palatstorget, "världens största monolit" härstamade från stenbrotten i Pyterlaks i Vederlaks socken, liksom också alla Isakskatedralens 112 kolonner. De tidigare stenbrotten ligger nätt och jämnt i dag på den finska sidan av gränsen.

Den i östfinländska och viborgska kulturförklar uttröttligt skribenten Sven Hirn var den förste som i modern tid uppmärksammade stenbrotten och monoliterna från Pyterlaks i sin bok *Strövtåg i österled 1964*. Professor emeritus Yrjö Kaukiainen har nu behandlat det på sitt sätt unika fenomenet i en ny bok, i stort format

För intresserade resenärer innehåller boken instruktiva kartor över stenbrotten nuvarande belägenhet och tillstånd. Den vackra graniten från Pyterlaks har exploaterats av olika företag ända till våra dagar, men också många spår av stenbrytningen från de Montferrands tyder kan urskiljas i terrängen.

Rainer Knapas

Monrepos från A till Ö

Julija Mosjnik & Michail Jefimov, *Monrepo ot A do Ja*, utg. av "Park Monrepo", Viborg 2016, 184 s.

Det nyaste tillskottet till Monrepolitteraturen är boken *Monrepo ot A do Ja*, utgiven 2016 av parkens administration i Viborg. Den består av korta artiklar i alfabetisk följd enligt deras rubriker och är skriven tillsammans av de flitiga forskarna Julija Mosjnik och Michail Jefimov, som utryckt, ger är på Monrepo numera båda arbetar inom slottets museidministration. Artiklarna har tidigare publicerats som en serie i den ena av stadens tidsningar, *Gazeta Vyborg*. Här finns framför allt presentationer av personer ur parkens och gårdens historia, och av dess kända sevärheter. Författarnas beläsenhet i äldre ryskt källmaterial, både tryckt och otruckyt, ger en mängd tillskott till vad som hittills skrivits om Monrepo på icke-ryska språk.

Särskilt personartiklarna ger mycket nytt om den Nicolajska familjens medlemmar, deras bekantkapskrets och alla framstående konstnärer som varit engagerade i parkens försköning. Galleriet sträcker sig från A som i Alexandre Simplicie – Paul Nic-

lays hustru – till ryska alfabetets sista bokstav Ja och Lempi Jäskeläinen, Jaaskelajainen i translittererad form.

Den lilla volymen ger anledning till en större fråga: borde inte tiden vara mogen för en ny, sammanfattande historik över Monrepo och ägarfamiljernas (von Nicolaj och von der Pahlen) historia, skriven med gemensamma finländsk-ryska krafter och på basen av det material som nu ligger i förvar i arkiv och bibliotek i våra två länder. Monrepoo-studierna i Finland – inklusive mina egna – har för enkelhetens skull baserat sig på de källor och baser som finns här och de ryska forskarnas nya bidrag från de senaste tio-femton åren har sällan nått över språkumren.

Restaureringen av parken och byggnaderna på Monrepo har även detta år legat i planeringskedet, och storlagna projekt har utarbetats av olika konsulter och planeringsbyråer. Förverkligandet uppges möjligen kunna påbörjas 2017. Aktiviteterna på Monrepo kan följas, även delvis på finska, på parkens hemsidor: park-monrepo.org.

Rainer Knapas

Handelsgillet i Wiborg

Handelsgillet i Wiborg r.f. grundades 1887. Denna vår, närmare bestämt lördagen den 25 mars begår Gillet sitt 130-årsjubileum under festliga former. Fram till Vinterkriget verkade Gillet i eget hus vid Karjaportsgatan 7 i Wiborg. Efter kriget gav Handelsgillet i Helsingfors en fristad åt Gillet som nu har c. 130 medlemmar och är en livskraftig förening.

Vårmotet hölls den 14 mars i fjol då fil.dr h.c. Rainer Knapas talade över ämnet "Granit – från Viborg och Finland".

Värexkursionen för gillesbröder avoc gick den 1 juni till Tusby där Lottamuseet och Haloseniemmi besöktes varefter löncn intogs å Krapihovi.

Höstmötet begicks den 14 november då godsägare Henrik Degerman berättade om konsulerna i Wiborg.

En exkursion ordnas senare denna vår till Skanslandet som öppnats för besökare efter att ha varit militär-område. Löncn på Lonnan invid Sveaborg planeras.

Gillet styrelse består av ordföranden Mikael Westerback, vice ordföranden Jan Sandström, sekreteraren Albert Andersson, skattmästaren Johan Björkell, klubbmästaren Paul Nouro, intendenten Alexander Grandin samt ministern utan portfölj Holger Stubb.

Mikael Westerback

Henrik Degerman berättar om konsulerna i Viborg.

Tyrgils Orden

Efter senaste krig samlades nägra hemlösa Wiborgsherrar på Svenska Klubben i Helsingfors kring vad som kom att kallas Wiborgsbordet. Verksamheten konsoliderades 1952 och Tyrgils Orden uppstod. Långe var sällskapet ett klubbkoteri med sitt givna bord under onsdagsaftnarna, men banden till Svenska Klubben blev med tiden lösare. I dag samlas Tyrgils Orden till vår- och höstkapitel i Svenska Klubbens hus, men Wiborgsbordet finns inte längre.

Ordensällskapet har nu cirka 30 medlemmar, alla herrar. Storstämman och slottshövding är Henrik Degerman, som biträds av rådherrarna Lars-Einar Floman, Mikael Westerback, Robin Ekström och Emer Silius. Åtta kardinaler har den ansvarsfulla uppgiften att välja slottshövding. Kapiten inleds med en aktuell översikt av slottshövdingen varpå följer ett Wiborgsbetonat föredrag av en utom- eller inomstående föredrags-

Henrik Degerman

Föreningen Wiborg

Professor emeritus Peter Tigerstedt berättar om Arboretum Mustila på ort och ställe.

ÖFN:s garantiförening Föreningen Wiborg har ett händelserikt verksamhetsår bakom sig. I samband med vårmötet besökte föreningen Hertönäs gård. Efter en rundvandring såväl i parken som huvudbyggnaden med Mikael Westerback som guide avslutades besöket med middag på restaurang Gamla Kvarnen.

Strax före midsommar besökte föreningen Mustila arboretum i Kymmendalen med nationens hedersledamot Peter Tigerstedt som guide. Efter den ovanliga våren hade rhododendron tyvärr redan hunnit blomma ut men det fantastiska arbetet var oerhört intressant att vandra omkring i.

Föreningen firade sitt femte höst-

möte med en jubileumsmiddag på restaurang Töölönanta. I samband med jubileumsmötet fick föreningen ett föredrag om ÖFN:s första sångbok från 1933 av nationens hedersledamot Lars-Einar Floman. Föreningen hade under sommaren tryckt upp en faksimil av sångboken, som inte längre fanns i nationens arkiv. Varken nationen eller nationalbiblioteket hade vetskap om sångboken innan en trupp som besökte Västmanlands-Dala nation i samband med vårbalen i Uppsala fick den presenterad för sig.

Efter att sångboken hade hittats i Sverige påbörjades förhandlingar med V-Dala om att få den kopierad så att vi kunde göra ett nytryck

Föreningen 7 januari rf

År 1835 grundades föreningen Frauen-Verein i Wiborg, på initiativ av fru Sofia Örn. Föreningen fick med tiden namnet Föreningen Sjunde januari, vilket också visar på att välgörenhetsfesten var föreningens främsta verksamhet. I januari 2016 firade festen sitt 180-årsjubileum, och i januari 2017 är det 70 år sedan festen för första gången firades i Helsingfors.

Föreningen ser som sin uppgift att bevara minnet av Wiborg samt upprätthålla finländska Viborgs kulturtradition. Föreningen har bland annat låtit trycka kort av målningar med Viborgsmotiv av den Viborgsbördiga

konstnären Helena Helkama (1916–2004). Intäkterna från dessa kort bitar även till möjligheten att upprätthålla välgörenhetsverksamheten.

Föreningens styrelse består för tillfället av Maria Salenius (ordförande), Erik Andersin (viceordförande), Monica Saxén (skattmästare), Henrik Antell, Hannele Helkama-Rågård, Kirsti Sirviö och Karen Zilliacus. Suppleanter i styrelsen är Annika Helkama-Tötterman, Harri Tilli, Johanna Pasila, Ilari Nurmi, Marina Rågård, Niklas Tötterman och Saara Valtonen. Annika Helkama-Tötterman sköter även bokföringen och gör bokslutet.

Maria Salenius

Östsvenska Kvinnoförbundet

Östsvenska Kvinnoförbundet, som möts en gång i månaden på Lyceumklubben, har under året 2016 fått höra många intressanta föredrag. Bl.a. berättade Kati Lindroos om fängelsesociologi, Hjalles Harkimo om hur det är att vara riksdagsledamot, Eva Vikstedt skildrade statyerna i Helsingfors, Elisabeth Morand berättade om fröknarna i Smolnainstitutet i St Petersburg och Ami Wiljanen föreläste oss UPM-Kymmens konstsamlingar.

På årsmötet blev vi underhållna av trolleri och Kaarlo von Freyermann var en riktigt skicklig trollkarl.

På vår vårutfärd bekantade vi oss

med Haltia centrumet i Noux och höstutfärderna gjorde vi till Ekbergs bageri på Bulevarden.

Året avslutades med jullunch på Brändö Casino.

Annika Helkama-Tötterman

Wiborgs Läns Segelförening

Wiborgs Läns Segelförening r.f. är en segelförening med gamla anor. Föreningen grundades år 1873 i Viborg. WLS har cirka 110 medlemmar och är en aktiv segelförening med ett sommarställe och seglarhamn på Våtskärs i södra Lovisa skärgård. WLS har två större evenemang per år: Årsmöte och med talko på våren samt sommarträff oftast i slutet på sommaren ute på Våtskärs. Därtill träffas mindre grupper på Våtskärs för att fira midsommar eller för att göra något gemensamt på Våtskärs.

På Våtskärs finns en seglarstuga, gäststuga och bastu samt en trygg seglarhamn med fin pontonbrygga. Kommandör är Johan Hörhammer (johan@innovoice.fi) och sekreterare Anna Wahren-Cederberg (anna.wahren-cederberg@edu.porvoo.fi).

Anna Wahren-Cederberg

Tyrgilmuseet rf

Tyrgilmuseet r.f. grundades år 1972 med uppgiften att samla minnen från Wiborg samt främja den kulturhistoriska forskningen kring Wiborg och dess inflytelseområde. Museet har samlat in en mångsidig uppsättning av konstverk, föremål, dokument, fotografier, böcker och övrigt viborgsrelaterat material. Konstverken och föremålen är deponerade hos Etelä-Karjalan museo i Villmanstrand som förvarar och i mån av möjlighet ställer ut dem. Det övriga materialet har överläts till Svenska Litteratursällskapet i Finland historiska och litteraturhistoriska arkiv, som har katalogiserat materialet och håller det tillgängligt för forskning. Några föremål har utlånats till Viborgs slott där de ingår i utställningen över självständighetstidens Viborg 1917-1944.

Emer Silius

VSKS – Viipurin suomalainen kirjallisuusseura 2016

Under året utgav VSKS nummer 18 i sin *Toimitteita*-serie, en diger volym på över 280 sidor, med rubriken "Muuttuvien tulkintojen Viipuri", redigerad av docent Anu Koskivirta, ordföranden Pentti Paavolainen och föreningens sekreterare Sanna Supponen. Ett gemensamt tema är historieskrivningen kring olika perioder i Viborgs historia. Bidragen återgår på en föreläsningsserie med VSKS anordnade i samarbete med Helsingfors universitet och där många av skribenterna medverkade. Den illustrerade och värdedigerade artikelsamlingen tar upp centrala frågor kring Viborgs historia och kulturformer: handelsstaden, den finska litteraturen och dess talesmän på 1800-talet, krig och fred och historieskrivningens förändringar från 1800-talet till i dag, i Finland och Ryssland. Bidrag ingår av Petri Karonen, Charlotta Wolff, Pentti Paavolainen, Anu Koskivirta, Olli Matikainen, Ilkka Mäkinen, Teemu

Keskisarja, Martti Turtola, Rainer Knapas och Yuri Shikalov.

VSKS forskningsdag hölls detta år i ett välfyllt auditorium i det nyrestaurerade Nationalbiblioteket den 2 september, med stadens äldre bokhistoria, bibliotek och samlingar som tema. Då lanserades också en ny samling med digitaliserad viborgslitteratur, *Bibliotheca Wiburgensis*, som innehåller föreningens äldre skrifter och annan *wiburgiana*. Skrifterna kan läsas gratis på webbadressen: <http://www.doria.fi/handle/10024/123483>.

Här finns bl.a. 1800-talstryck från det Cederwallerska tryckeriet i Viborg, både smått och stort, inkluderade världssuccén *Den vandrande juden* av Eugène Sue i svensk översättning från 1846.

VSKS i övrigt livaktiga verksamhet kan följas på föreningens webbplats: vsk.net.

Rainer Knapas

Wiborgs Konstväänner

Föreningen Wiborgs Konstväänner - Viipurin Taiteenystävät inriktade under år 2016 sin verksamhet på konstnärslivet i Wiborg, i synnerhet konstnären Bruno Tuukkanens liv och mångsidiga arbete som konstnär och lärare både i Wiborg och i Helsingfors. En publikation planeras med utgångspunkt i intervjuband med Bruno Tuukkanen som bevarats på Riksarkivet. Föreningen har inlett projektet genom att digitalisera intervjukassetterna. Föreningen stöder forskning om Bruno Tuukkanens liv med tiotusen euro.

Heli Halste-Korpela

TELEGRAM

Eremitagechef gillar Viborgs konstmuseum

Konstmuseerna i Helsingfors besöktes i juni av en celeberräst: högste chefen för Eremitage-museerna, professor Mihail Pjotrovski. Han höll ett föredrag om sina museer för en inbjuden skara på

Kiasma-muséet den 1 juni. WN:s utsända var givetvis på plats och kunde förnöjd höra hur Pjotrovski prisade samarbetet med konstmuseet i Wiborg. Han visade flera bilder och framhöll hur det nya muséet inne-

Östra Finlands Nation

Hela gruppen på 40 deltagare samlad framför Tyrgils stady.

Fredagens gemensamma middag avnjöts på Restaurang Ruskij Dvor.

Ivriga wiburgenser vid stadsbiblioteket.

Östra Finlands Nations 92 verksamhetsår firades på Restaurang Börs den 27 februari som också räkar vara nationens årsdag. Årsfesten hade unikt program i och med att nationen fick en ny hedersledamot i professor och Inspektör emeritus Mats Brommels. Han verkade som nationens Inspektör mitt under den värsta medlemsbristen åren 1994-2002 men uppvisade ändå stor optimism beträffande nationens framtid. Idag kan vi med glädje konstatera att denna optimism inte var fåfäng. I höst har i nationens matrikel inskrivits 475 nya medlemmar, vilket är den största mängden gullnåbar dagens aktiva någonsin sett. Östra Finlands Nation är i dag en av de aktivaste studentföreningarna i Helsingfors med närmare 200 medlemmar och förvaltar stolt det viborgska arvet bland de finländska studenterna.

Wiburgenserna fick under det gångna året också helt konkret bekanta sig med de viborgska traditionerna, då nationen igen efter tre års paus åkte till Wiborg för att besöka sin gamla rekryteringsstad. Resan gjordes den 26-28 augusti i fjol tillsammans med systemationerna Wiipurilainen Osakunta.

Totalt 40 deltagare fick under tre dagar njuta av stadens sevärheter och bekanta sig med det ryska nattlivet. Till Wiborg reste vi med Allegrotaget från Helsingfors, och resan fick genast en dramatisk start då en medlem av vår systemation missade taget. Som tur var detta den enda egentliga motgången och resten av resan gick bra. Programmet var för det mesta fritt och anpassat till den stora gruppen av unga studenter, så deltagarna fick själva tillsammans besöka de sevärheter de önskade. Tex. besökte de kulturintresserade Eremitaget medan de som bara ville njuta av sommarvädret på gamla stadens gator

och ölterasser fick möjlighet till det. Dessutom lockade det nyrenoverade Aalto-biblioteket många besökare och även en exkursion till Monrepos gordes.

Det gemensamma programmet innefattade en stadsvandring guidad av en lokal nationsmedlem, besök på Viborgs slott samt middagar på restaurangerna Ruskij Dvor och Runda Tornet. Middagen på Runda Tornet blev kanske något mer än vad personalen vanligen är van vid eftersom optimism inte var fåfäng. I höst har i nationens matrikel inskrivits 475 nya medlemmar, vilket är den största mängden gullnåbar dagens aktiva någonsin sett. Östra Finlands Nation är i dag en av de aktivaste studentföreningarna i Helsingfors med närmare 200 medlemmar och förvaltar stolt det viborgska arvet bland de finländska studenterna.

Wiburgenserna fick under det gångna året också helt konkret bekanta sig med de viborgska traditionerna, då nationen igen efter tre års paus åkte till Wiborg för att besöka sin gamla rekryteringsstad. Resan gjordes den 26-28 augusti i fjol tillsammans med systemationerna Wiipurilainen Osakunta.

Totalt 40 deltagare fick under tre dagar njuta av stadens sevärheter och bekanta sig med det ryska nattlivet. Till Wiborg reste vi med Allegrotaget från Helsingfors, och resan fick genast en dramatisk start då en medlem av vår systemation missade taget. Som tur var detta den enda egentliga motgången och resten av resan gick bra. Programmet var för det mesta fritt och anpassat till den stora gruppen av unga studenter, så deltagarna fick själva tillsammans besöka de sevärheter de önskade. Tex. besökte de kulturintresserade Eremitaget medan de som bara ville njuta av sommarvädret på gamla stadens gator

För de flesta deltagarna var resan deras första Rysslandsbesök. Den billiga ölen uppskattades av törstiga studenter, medan den traditionella ryska kundservicen och allmänna oredan framkallade både skratt och frustration. I allmänhet var det en mycket rolig och också lärorik resa för alla deltagare. Det är idag få nationsmedlemmar som har någon direkt koppling till staden, men trots det var det en stor upplevelse för oss att med egna ögon få se bakgrunden till alla de traditioner vi idag har på nationen.

Från en nationsaktiv synvinkel har året som vanlig gått snabbt. Förutom de traditionella programmen ordnades det igen något lite extra. I april fick nationen återuppliva den gamla traditionen med att bjuda in studentörkestern ab Kruthornen & Letta Gardet från vännationen V-

föreningarna fortsätter

Karelska näsets krigsmuseum i Viborg har flyttat

I fjolårsnumret av Wiborgs Nyheter berättades i korthet om Karelska näsets krigsmuseum, som då verkade i gårdsbyggnaden bakom Handelsgillet i Viborgs tidigare byggnad vid Karjaportsgatan 7. Som antydde kunde Viborgs tidigare centralkasern vara en i många avseenden idealisk lokal för det överfulla museet. Något överraskande lyckades aktivisten och museiföreståndaren Bair Irincheev få tillgång till nya utrymmen i den tomma kasernen som stått tom och oanvänd redan flera år. Omfattande reparationer kommer givetvis att krävas innan lokalerna fyller nutida museala krav. I augusti 2016 kunde ett par grupper från Finlands Krigshistoriska Samfund bekanta sig med de hittills hermetiskt tillslutna kasernerna i centrala Viborg, invid Torkelsparken (numera Lenin-parken) på adressen Slottsgatan 26.

Hela kasernområdet, som inrymt en maringarnison, skall tydligen omvandlas till ett krigshistoriskt "center", där Irincheevs krigsmuseum har tilldelats den tidigare bastubyggnaden. Kasernernas historia går tillbaka till ryska tiden på 1780-talet. Där inkvarterades olika truppförband under Storfurstendömet, de inrymde fångläger för fångar från den röda sidan sommaren 1918, och under 1930-talet bl.a. ett underhållsregemente och en gasskyddsskola.

Den tidigare stängda porten till kasernområdet, Slottsgatan 26.

Ett mycket illa medfaret MiG-19 jaktflygplan antyder att en flygmekanikerskola verkade här på 1960-talet. Vid besöket i mitten av augusti hade Bair Irincheev röjt undan det värsta bråtet ur "sina" utrymmen, fått el och vatten anslutet, samt flyttat över allt material från det tidigare museet. Den utmanande uppgiften att få ett modernt museum att fungera i den tidigare kasernen är nog inte alls lätt, och WN kommer att följa projektets framskridande med stort intresse.

"Matros, visa dig värdig fädernas ära" lyder uppmaningen på plakaten framför den tidigare matsalen.

MiG-19 jaktplanet var nästan övervuxet av snåriga buskar.

Öppet enligt överenskommelse med Bair Irincheev: mobiltelefon 050-5947001 eller bair@war-museum.com

Carl-Fredrik Geust

Kasernbastuns tvättrum skall bli museisal, berättar entusiasten Bair Irincheev (till höger i röd jacka).

Stort intresse för WN i dagens Viborg

På Viborgsbarnas begäran tog Emer Silius och huvudredaktören den 9 juni i fjol tåget till Viborg för att på Aaltobiblioteket på vedertaget sätt presentera Wiborgs Nyheter senaste nummer. Arrangör för presentationen är Alla Matvienko i samarbete med Viborgs stadsbibliotek och innehållet presenteras för viborgspubliken på ryska, artikel för artikel, av outröttli-

ga entusiasten Helga Abakshina som översatt det mesta.

WN:s utsända bidrar med hälsningsord, bilder och kommentarer till artiklarna som sedan relateras på ryska. De medförda tidningsexemplaren har strykande åtgång. Presentationerna i Viborg brukar locka ett fyrtiotal åhörare, både troget återkommande stampublik och numera också

glädjande många yngre. Dagens Viborgsbor har ett levande intresse för stadens och de gamla byggnadernas historia. Presentationen uppmärksammades även i en stort uppslagen artikel på första sidan i tidningen Vyborg.

Lars-Einar Floman

En viborgskrönika på kommande

Carl Fredrik Sandelin har i nästan ett kvartssekel skrivit artiklar och hållit föredrag om Viborg, stadens befolkning och stadens tillväxt – och speciellt om firman Hackman & Co:s många satsningar. Först på export av bräder och import av salt med början på 1700-talet, ända till den mångsidiga verksamheten med gas- och elbelysning, skeppsvarv och finsmide, tvålar och stearinljus.

För tillfället arbetar han på ett bokprojekt med arbetsnamnet "Alice och Wilhelm – en Viborgskrönika".

– Den nya boken blir inte en historik, späckad med siffror om produktion och försäljning. Den delen av Wilhelm Hackmans verksamhet beskrev jag redan 1990 i historiken "Ett handelshus i Viborg – Hackman & Co 1889–1925", som kom ut i anledning av familjeföretagets

Wilhelm Hackman

200-årsjubileum. I stället tar jag nu sikte framför allt på människorna i Viborg och staden de levde i, berättar Sandelin.

Sandelin har av naturliga skäl redan från förr en hel del material om

Wilhelm Hackmans mångsidighet som bland annat lanttagsman och konstmeccenat.

– Det nya projektet har ändå krävt en hel del redigering och nyskrivning, kollandet av historiska fakta och olika personuppgifter. Och så har det förstås blivit en hel del brevläsning, vilket tar tid då en stor del av korrespondensen gick på en ganska svårtydd tyska, säger Sandelin.

Tidtabellen då? Sandelin säger att boken torde bli färdig senast till bokhösten 2017.

– Jag tycker staden och dess utveckling samt allt vad Alice och Wilhelm Hackman gjorde för den och för landet förtjänar att uppmärksammas under Finlands jubileumsår.

RS.

Viipurin Hautaustoimisto

Runeberginkatu 56, 00260 HELSINKI • puh. (09) 493 538
Ruusulankadun kulmassa vuodesta 1941

Hautauspalvelu Aaltonen Oy

Vieraskuja 4, 02770 ESPOO • puh. (09) 805 5211
Espoon seurakuntien palvelukeskuksen vieressä

www.viipuri-aaltonen.fi

Kotimainen täyden palvelun perheyritys

Gränsfall: Algoth Niska

Fotbollstjärnan - Smugglaren - Vägöraren

Äventyraren Algoth Niska föddes i Viborg 1888 och deltog fram till sin död 1954 i många av tidens centrala historiska händelser. Han formades tidigt av sin konstnärliga och kreativa familjebakgrund, men han var varken en stor samhällspåverkare eller en konstnär som lämnade ett komplext livsverk efter sig. Det var hans eget liv som blev ett slags konstverk – en performance där han bevisade sin vilja och längtan till en fri existens, utanför samhällets normer och lagens strikta ramar.

Niska var en individ ut i fingerspetsarna – under en period då totalitära krafter i världen försökte utplåna individen så gott de kunde. Han var också på många sätt en modern människa. Han var en tolerant världsmedborgare som undvek plikter och ansvar, och var alltid på jakt efter snabba vinster och extrema upplevelser. Han var en mästare på att hitta dem – ofta på fel sida om lagen.

Författaren Jan Näls har använt sig av historiska källor som inspiration och utgångspunkt, och placerat Algoth Niska i händelsernas mittpunkt. Vissa saker och händelser som beskrivs i boken är fiktiva. I boken ingår också en längre essä om Algoth Niska som person.

Pris 15 euro. Alla SFV-biografier finns i lager.

Beställ på redaktion@sfv.fi, tel. 09-6844 570, eller fråga efter böckerna i bokhandeln. Mer information: www.sfv.fi/bok

Stöd svenska kultur- och bildningssträvanden!

Bli medlem i SFV:s understödsförening! Årsavgift endast 15 euro.

SFV tar emot donationer och testamenten och ger gratis sakkunnig hjälp.